

D 17594

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Ústav autorského práva, práv průmyslových a práva soutěžního

**Kolektivní správa
autorských práv a práv souvisejících s právem autorským**

Vedoucího diplomové práce: JUDr. Alexandra Wünschová Pujmanová

Rok zpracování: 2007

Diplomant: Alena Fraňková

Hlavatého 623, Praha 4 - 149 00

5.ročník

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila
prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Alena Froučková

Prohlašuji s tím, aby tato má diplomová práce
byla Právnickou fakultou Univerzity Karlovy
přijímána ke studijním účelům.

Praxe dne: 12.2.2008

Alena Froučková

Obsah

Úvod.....	4
1. Kolektivní správa autorských práv a práv souvisejících s právem autorským.....	6
1.1 Modely kolektivní správy.....	7
1.2 Práva typicky kolektivně spravovaná.....	10
1.3 Vývoj institutu kolektivní správy a spolupráce mezi národními kolektivními správci.....	13
1.4 Přehled vývoje kolektivní správy na našem území.....	16
1.4.1 Období 1918 – 1953.....	16
1.4.2 Období 1953 – 1965.....	17
1.4.3 Období 1965 - 1990.....	18
1.4.4 Vývoj po roce 1990 – 2000; vývoj právní úpravy autorských odměn.....	19
2. Platná právní úprava kolektivní správy v České republice.....	23
2.1 Kolektivní správce.....	25
2.2 Zastoupení kolektivním správcem.....	31
2.2.1 Zákonné zastoupení.....	31
2.2.2 Smluvní zastoupení.....	39
2.3 Vztah kolektivního správce k uživatelům.....	41
2.4 Hromadné a kolektivní smlouvy.....	45
2.5 Dohled nad činností kolektivního správce.....	50
2.6 Odměny za užití předmětů ochrany – pravidla výběru, rozdělování.....	53
3. Aktuální otázky kolektivní správy práv.....	56
4. Závěr.....	60
Seznam použité literatury.....	62

Úvod

Pro svoji diplomovou práci jsem si zvolila téma kolektivní správy autorských práv a práv souvisejících s právem autorským. Činnost kolektivních správců bývá velmi často kritizována ze strany veřejnosti. Po důkladném vyslyšení těchto námitek lze ale zjistit, že nezdědka kdy vychází ze zkreslených informací, nedostatečné znalosti právní úpravy a povědomí o tom, co vlastně kolektivní správa je a k čemu slouží. Lze říci, že právě tento nelichotivý mediální obraz kolektivních správců přispěl k mému zájmu poznat toto téma do větší hloubky a rozpracovat jej.

Za cíl práce jsem si vytyčila podání komplexního výkladu daného tématu, objasnění vlastních důvodů existence institutu kolektivní správy, vyložení toho, kdo jsou ony organizace spravující autorská práva a na jakém principu fungují. V předkládané práci se rovněž zaměřuji právě na zmíněné kritické ohlasy, jež můžeme slyšet v jakékoliv společenské diskusi na téma kolektivní správy, a zabývám se tím, nakolik jsou tyto výtky oprávněné. Jako každý jiný právní institut, i správa autorských práv a potažmo práv souvisejících s právem autorským, nestagnuje, nýbrž se v průběhu času vyvíjí a přizpůsobuje společenským změnám, snaží se vylepšovat. Již ze své podstaty nemůže být tento systém správy práv nikdy absolutně spravedlivý. To po něm žádat nelze. V průběhu psaní práce jsem ovšem dospěla k názoru, že přece jen existuje pár dílčích prvků, které si vylepšení žádají, aby se tento institut stal maximálně prospěšným jak pro nositele práv, tak pro uživatele. Z toho důvodu si i já dovoluji v části práce týkající se platné právní úpravy v České republice nastolit vlastní, leckdy kritický pohled na určité oblasti fungování kolektivní správy.

Diplomovou práci jsem z formálního hlediska rozdělila na tři hlavní části. První z nich je věnována obecné problematice kolektivní správy, dalo by se říci globálnímu pohledu na ni, v jejím rámci se zabývám možnými modely kolektivní správy, věnuji se tomu, která z práv bývají vůbec kolektivně spravována. Tato část obsahuje rovněž popis historického vývoje kolektivní správy, jak na úrovni celosvětové, tak i na našem území. Druhá část se zaměřuje na současnou úpravu kolektivní správy v České republice. V závěrečné třetí části bych ráda nastínila aktuálně diskutované otázky tohoto právní institutu, perspektivy jeho možného vývoje, zejména pak na poli Evropské unie navrhovanou směrnicí, jež by upravila kolektivní přeshraniční správu autorských práv a práv s ním souvisejících pro zákonné on-line hudební služby a také připravovanou novelu autorského zákona, jenž se dotýká právě otázek spjatých s kolektivní správou. V závěru pak bude obsaženo shrnutí mého pohledu na systém kolektivní správy.

Jednotlivé dílčí aspekty by jistě zasloužily podrobnějšího rozpracování. Organizací spravujících kolektivně práva máme již v České republice šest a nepochybně by bylo zajímavé podívat se na fungování jedné z nich podrobněji. Z důvodu omezení daného rozsahem práce jsem se ale zaměřila na výklad obecný ve snaze postihnout všechna základní témata institutu kolektivní správy.

Ten sám je v české odborné literatuře poměrně málo zpracován a pokud ano, povětšinou vychází z nyní již neplatného zákona č. 237/1995 Sb., o hromadné správě autorských práv. I z toho důvodu jsem podklady čerpala rovněž z cizojazyčné literatury. Informace jsem získávala nejen četbou knih, ale pracovala jsem i s odbornými články, úvahami a v neposlední řadě s dokumenty jednotlivých kolektivních správců. Na tomto místě bych ráda poděkovala paní JUDr. Alexandře Wünschové Pujmanové za podnětné myšlenky při zpracovávání této práce. Zdrojem informací pro mne bylo i absolvování týdenní „stáže“ v právním oddělení společnosti Intergram.

I. Kolektivní správa autorských práv a práv souvisejících s právem autorským

Kolektivní správou označujeme zastupování většího počtu osob, jimž přísluší autorské právo nebo právo související s právem autorským, či osob, které mají k výkonu těchto práv oprávnění ze zákona¹. Obsahem autorského práva jsou výlučná osobnostní a majetková práva autora. Základem nakládání s nimi je vždy jejich individuální výkon autorem samotným. Jen on má právo rozhodovat, jak se svým dílem naloží, zda a komu poskytne oprávnění k jeho užití, zda dílo zpracuje atd. Teprve v momentu, kdy by tento individuální výkon nebyl buď vůbec možný anebo se jevil z hospodářského hlediska jakožto neúčelný, dochází ke kolektivnímu spravování práv jednotlivých nositelů speciálními organizacemi – tzv. kolektivními správci.

Ještě do 19. století vstupovali-li nositelé práv do vztahů s uživateli, dělo se tak přímo, bez spoluúčasti třetí strany. Prudkým rozmachem v oblasti techniky, který pro autory znamenal nové způsoby užití jejich děl a usnadnění jejich celosvětového šíření, byl tento stav ovšem nabit. Díky rozvoji rozhlasového vysílání se šíření hudebních děl stávalo ze strany autorů najednou těžko kontrolovatelným a poskytování jednotlivých licencí k užití děl a vybírání odměn za ně nemožným. Jak počet nositelů práv, tak počet těch, kteří díla využívali, rostl a individuální výkon některých práv se v mnoha případech ukázal jako zcela nepraktický. A za této situace, s cílem poskytnout dílům ochranu a usnadnit výběr finančních prostředků za jejich užití, se zrodil systém kolektivní správy. Ten se v průběhu let v reakci na nové způsoby užití děl a na nové společenské poměry vyvíjel a formoval až do podoby, v jaké ho známe dnes.

V současnosti by se náplň činnosti kolektivního správce dala souhrnně vymezit jako: uzavírání smluv opravňujících k užití děl, výkonů či snímků, monitorování tohoto užití, vybírání odměn a jejich následné přerozdělování. Spravována jsou veskrze práva na odměnu za užití děl, výkonů či snímků sdělováním veřejnosti, zhotovováním tiskových rozmnoženin, právo na slušné vypořádání z opětovného prodeje originálu uměleckého díla a jiná. Rozmanitá činnost kolektivních správců bude blíže popsána v jednotlivých kapitolách této diplomové práce.

Nutno zdůraznit, že systém kolektivní správy neusnadňuje činnost pouze nositelům práv, ale prospívá také samotným uživatelům, kteří například na základě jedné hromadné smlouvy získávají oprávnění k užití všech předmětů ochrany, k nimž kolektivní správce práva spravuje. Stejně, jako by pro autory bylo velice obtížné monitorovat užití svých děl po celém světě, je např. pro rozhlasovou stanici jako pro uživatele nemyslitelné uzavírat licenční smlouvy

¹ Dále v textu budou tyto osoby označovány termínem „nositelé práv“. Tuto legislativní zkratku užívá i český autorský zákon č. 121/2000 Sb. v § 95 odst. 2 vymezuje-li pojem kolektivní správy.

individuálně s každým hraným autorem a výkonným umělcem. Uživatel navíc získává souhlas s mnohem nižšími finančními náklady, než jaké by vynaložil, kdyby nositele oslovoval přímo sám. Lze říci, že kolektivní správci plní vůči autorům i roli motivační. Vybráním a následným přerozdělováním odměn dochází ke zpětnému ocenění díla a autor je tak stimulován k rozvíjení svého talentu v prostředí, jež mu zaručuje ochranu a dobře fungující správu jeho práv.

1.1 Modely kolektivní správy

Systém kolektivní správy není ve světě jednotný. Odlišovat se může např. rozsah práv, která jsou kolektivně spravována či postavení organizací plnících úlohu kolektivního správce. Zde bych si dovolila opřít se o poznatky profesora Dr. Mihály Ficsora², jenž se dlouhodobě věnuje problematice správy autorských práv a jehož kniha na toto téma se dá bez nadsázky považovat za stěžejní dílo v dané oblasti. Profesor Ficsor hovoří o čtyřech modelech kolektivní správy, které odlišuje dle následujících kritérií:

- 1) stupeň zespolečenštění („level of collectivization“)
- 2) míra svobody nositele práva zvolit individuální či kolektivní výkon správy svých práv
- 3) rozsah spravovaných práv a nositelů práv, jichž se týká kolektivní správa
- 4) míra svobody kolektivního správce určovat sazby odměn za jednotlivá užití

K jednotlivým bodům konkrétněji:

- 1) Podle stupně zespolečenštění lze rozlišit tyto tři modely kolektivní správy:
 - a) Kolektivní správce uděluje svolení k užití individuálně pro každé dílo. Vybranou odměnu po té, co si z ní odečte režijní srážku, vyplátí přímo nositeli práva. Pro rozdělování odměn zde neplatí žádné rozúčtovací řády typické pro kolektivní správu v oblasti nedivadelního provozování děl. Tento model kolektivní správy nazývaný jako správa agenturního typu se uplatňuje v oblasti tzv. dramatických práv (velkých práv). Důvodem je menší množství uživatelů a tedy snazší možnost vyjednávání individuálních podmínek. V mnoha státech nejsou tato práva kolektivně spravována vůbec, nýbrž jsou uplatňována agenturami, jichž funguje v jedné zemi hned několik.

² str. 127-128 in Dr. Mihály Ficsor: Collective Management of Copyright And Related Rights. WIPO. Geneva. 2002. 165 s.

- b) Tradiční kolektivní správa. Správce uděluje hromadnými smlouvami svolení k užití všech předmětů ochrany, k nimž spravuje práva. Platí zákonná domněnka, že tak činí i za nezastupované nositele práv. Uživatelé pak zaručuje, že takovýto nezastupovaný nositel nebude vůči němu uplatňovat individuální nárok. Odměny, které vybere, následně rozděluje dle tzv. rozúčtovacích řádů. Tento model kolektivní správy se uplatňuje např. v oblasti tzv. malých práv.
 - c) Organizace zabývající se kolektivní správou práv uzavírá hromadné smlouvy, odměny, které vybere, nerozděluje ovšem mezi nositele, nýbrž je odvádí do nadací, státních fondů na podporu kultury a jiným subjektům.
- 2) Podle míry svobody nositele práva zvolit individuální či kolektivní výkon správy svých práv
- a) Záleží na samotném nositeli práva, zda svá práva nechá kolektivně spravovat či nikoliv. Žádný smluvní přímus neexistuje.
 - b) Určitá práva jsou povinně kolektivně spravována ex lege. V daném případě nositel práva musí vstoupit do smluvního vztahu s kolektivním správcem.
 - c) Nositel práva musí nejen nechat svá práva kolektivně spravovat, ale zákon i přímo předepisuje, který kolektivní správce jako jediný je oprávněn tuto správu konat. Dle doporučení WIPO by mělo být pravidlem, že pro určitou kategorii práv bude v jedné zemi pouze jeden kolektivní správce. Existence dvou a více správců ve stejné oblasti totiž může omezit či dokonce vyloučit přednosti tohoto institutu.
- 3) Podle rozsahu spravovaných práv a nositelů práv, jichž se týká kolektivní správa
- a) Kolektivní správce vykonává správu pouze práv těch osob, od nichž k tomu smluvně získal zmocnění.
 - b) Tzv. rozšířená kolektivní správa („extended joint management“). Pro určité způsoby užití vykonává kolektivní správce správu práv nejen vůči těm nositelům práva, s nimiž má uzavřenou smlouvu, ale i vůči osobám nezastupovaným. Pro jejich ochranu je pak stanovena možnost vyloučit účinky hromadné smlouvy pro svou osobu. Od takového nositele práv musí uživatel posléze získat jeho souhlas individuálně.
 - c) Kolektivní správa dopadá i na osoby nezastupované bez možnosti jejího vyloučení. Osoba se tak stává zastupovanou přímo ze zákona.
- 4) Podle míry svobody kolektivního správce určovat sazby odměn za jednotlivá užití
- a) Výši odměn a jiné smluvní podmínky vyjednává kolektivní správce s uživateli sám.

- b) Smluvní podmínky sice kolektivní správce vyjednává s uživateli, ale tyto dohody podléhají schválení státního orgánu konajícího dohled. Tím bývá často ministerstvo kultury, ale může jít kupříkladu i o zvláštní orgán složený ze zástupců ministerstva, kolektivního správce a sdružení uživatelů.
- c) Výši odměn a jiné smluvní podmínky stanoví právní předpis.

Další možné formy kolektivní správy uvádí Mezinárodní organizace práv duševního vlastnictví. Jedná se o tzv. „tradiční“ kolektivní správu, „clearing houses“ a „one-stop-shop“ systém³.

- „Tradiční“ kolektivní správa – organizace jednající v zastoupení svých členů vyjednávají podmínky užití předmětů ochrany s uživateli, poskytují licence opravňující k jejich užití, vybírají a přerozdělují odměny. Jednotlivý nositel práva není přímo účasten některého z těchto kroků.
- „Clearing houses“ neboli „Rights clearance centers“ poskytují uživatelům oprávnění k užití děl na základě podmínek stanovených každým nositelem práva samostatně a za odměny, jaké si nositel určí. Centrum spravující autorská práva zde má agenturní povahu.
- „One-stop-shop“ – princip správy práv " pod jednou střechou", o němž se začalo hovořit v souvislosti s multimediální produkcí. Pro ni je specifické, že sestává z velkého množství děl a klade tudíž vyšší nároky na získání souhlasu k užití jak z hlediska času, tak i financí. Jako řešení se proto nabízí tzv. one-stop-shop systém. Jde o jakousi koalici jednotlivých kolektivních správců, jež v sobě koncentruje veškerá práva a díky tomu umožňuje uživatelům snadno a rychle získat licenci k jim požadovaným předmětům ochrany. Výhodou tohoto systému je také snazší domáhání se práva v případě jeho porušení.

³ Dokument WIPO – Collective management of copyrights and related rights, WASME/IPR/GE/03/07

1.2 Práva typicky kolektivně spravovaná

V této kapitole bych ráda popsala, pro jaké druhy práv bývá kolektivní správa vůbec uplatňována. Pojícím prvkem mezi následující právy je právě jejich obtížný individuální výkon, jenž zapříčiňuje, že se tato práva stávají povinně kolektivně spravovanými.

První ochranné autorské organizace vznikaly pro výkon *tzv. malých provozovacích práv*. Tento pojem původně označoval pouze práva k užití uveřejněných hudebních děl veřejným nedivadelním provozováním, později se přenesl i na texty užívané s těmito díly a na vysílání oněch děl rozhlasem a televizi. Z důvodu velkého počtu zmíněných způsobů užití je nutné tato práva spravovat kolektivně, na rozdíl od *tzv. velkých práv* zahrnujících veřejné divadelní provozování děl, která jsou vykonávána na individuálním základě. Rozlišování práv na malá a velká odráží pouze historické chápání divadelně provozovaných děl jako důležitějších, nepoukazuje však na jejich ekonomickou váhu ani není nikde legislativně upraveno. Bernská úmluva o ochraně literárních a uměleckých děl ze dne 9. září 1886⁴ pojednává o právu na veřejné provozování díla jen obecně a to v čl.11 odst. 1 a čl.11bis odst. 1. V čl.11bis odst. 2 umožňuje členským státům, aby při zachování autorova práva na přiměřenou odměnu, stanovily podmínky výkonu práva na vysílání děl, na přenos vysílání a na provozování vysílání díla. V případě, že stát této možnosti využije, bude nevýlučné právo na odměnu právem kolektivně spravovaným.

V některých státech spravují organizace vykonávající malá práva pouze práva provozovací (tak činí kupříkladu SACEM či Performing Right Society Limited (PRS) z Velké Británie). Jinde se k nim přidávají ještě *tzv. práva mechanická* (tak je tomu u německé Genossenschaft zur Verwertung musikalischer Aufführungsrechte (GEMA) či švýcarské organizace SUISA).

Zvláštní podskupinou malých práv jsou již také zmíněná *tzv. práva mechanická*. Pod tímto pojmem se skrývá právo na rozmnožování díla jakýmkoliv způsobem nebo v jakékoliv podobě (viz. čl.9 RÚB), především ale ve formě zvukových či obrazových nahrávek zaznamenaných na mechanických zařízeních (CD nosiče, vinyly, kazety, DVD). Čl.13 RÚB dává členským státům možnost stanovit si podmínky týkající se výlučného práva autora hudebního díla a textu, který již udělil svolení k jeho záznamu společně s hudebním dílem, udílet svolení k zvukovým záznamům uvedeného hudebního díla. Nucené licence, které zmíněný článek umožňuje, jsou uplatňovány např. v Irsku, Rumunsku, Švýcarsku, Spojených státech amerických, Japonsku, Indii.

⁴ Bernská úmluva o ochraně literárních a uměleckých děl ze dne 9. září 1886, doplněná v Paříži dne 4. května 1896, revidovaná v Berlíně dne 13. listopadu 1908, doplněná v Bernu dne 20. března 1914 a revidovaná v Římě dne 2. června 1928, v Bruselu dne 26. června 1948, ve Stockholmu dne 14. července 1967 a v Paříži dne 24. července 1971, uveřejněná pod č. 133/1980 Sb., ve znění vyhl. č. 19/1985 Sb. Dále v textu jen RÚB.

Problematikou náhradních odměn ve prospěch nositelů práv za rozmnožování děl pro osobní potřebu se zabývám podrobněji v rámci právní úpravy v ČR.

Organizace spravující mechanická práva jsou sdruženy v nevládní organizaci BIEM. Ta v roce 1975 společně s IFPI (International Federation of the Phonographic Industry – Mezinárodní federace hudebního průmyslu) vypracovala typovou smlouvu (Standard Contract), jenž stanoví obecné podmínky, které musí splnit zvukoví výrobci, chtějí-li užít repertoár členských států BIEM a vytvořit tak zvukovou nahrávku. Typová smlouva mezi jinými pokrývá tyto body: souhlas k užití repertoáru BIEM, vymezení autorského honoráře a způsob jeho výpočtu, místo (země výroby nahrávky či země prodeje) a časové rozvržení plateb autorských honorářů, podmínky jejich přerozdělování, určité výjimky z povinnosti platit odměny (např. volné propagační nahrávky). Přestože účinnost vzorové smlouvy vypršela k 30.6.2000 a jednání o nové dosud neskončila, řídí se výrobci a členské státy dosavadní smlouvou.

Kolektivně spravovanými právy mohou být i *tzv. velká práva*, i když častější je jejich individuální výkon. Vlajkovou lodí mezi organizacemi spravujícími tento typ práv byla francouzská SACD. Pojmovými znaky její činnosti jsou *tzv. všeobecné a zvláštní smlouvy*. Všeobecné smlouvy jsou uzavírány mezi kolektivním správcem a organizacemi zastupujícími divadla. Obsahují určitý minimální standard podmínek, jež musí být vždy zahrnut do zvláštních smluv. Lepší podmínky pro autory lze vyjednat vždy, méně výhodné nikoliv. Zvláštní smlouvy se potom uzavírají s jednotlivými divadly již na konkrétní díla, vždy s vědomím a svolením autora. Pokud jde o rozdělování vybraných odměn autorům, k tomu dochází přímo, žádný distribuční řád neexistuje. SACD si pouze strhává provizi ve výši zhruba 8 % celkové vybrané částky.

Právo na slušné vypořádání (droit de suite) je další tradičně kolektivně spravované právo. Jeho původní úlohou byla finanční pomoc vdovám a sirotkům po francouzských umělcích, jež zahynuli ve 2. světové válce. Dnes je toto právo uznáváno v zákonodárství více jak 40 států světa. Zakotveno je v čl. 14 ter RÚB. Jedná se o nezcizitelné právo autora na podíl z výtěžku prodeje díla (originálu uměleckého díla, původního rukopisu spisovatelů a skladatelů) následujících po prvním převodu vlastnictví uskutečněném autorem. Na úrovni komunitárního práva je upraveno směrnici 2001/84 ES o právu na opětovný prodej ve prospěch autora originálu uměleckého díla (Resale směrnice).

Droit de suite je přiznáváno autorům např. ve Francii, Německu, Maroku, Peru a samozřejmě i v ČR. Ve většině zemí je omezeno na případy, kdy prodej díla uskutečňuje dražebník či např. provozovatel galerie. Mezi státy se vyskytují i výjimky, které toto právo rozšířily na všechny způsoby převodu vlastnického práva (např. Brazílie, Portugalsko, Uruguay). Osobou povinnou platit odměnu bývá většinou prodávající, ale např. v Maďarsku jím je kupující.

Typické pro toto právo je, že odměna plyne přímo konkrétnímu oprávněnému subjektu na rozdíl od jiných kolektivně spravovaných práv na odměnu, jež přísluší autorům na základě vyúčtovacího řádu. Právo na slušné vypořádání bývá z valné části vykonáváno organizacemi kolektivně spravujícími obecně předměty výtvarného umění - např. VIS-ART (Kanada), HUNGART (Maďarsko), DACS (Velká Británie), VAGA (USA). Najdeme ovšem i takové, jež se specializují pouze na výkon droit de suite.

Více než padesát organizací po celém světě dnes vykonává správu dalšího z řady tradičně kolektivně spravovaných práv – *práva na zhotovení rozmnoženiny díla pro osobní potřebu pomocí přístroje k zhotovování tiskových rozmnoženin (tzv.práva reprografická)*. Upraveno je v čl.9 RÚB, který byl přijat na diplomatické konferenci členských států ve Stockholmu v roce 1967. Autorům je garantováno výlučné právo udílet svolení k rozmnožování svých děl jakýmkoliv způsobem nebo v jakékoliv podobě. Souhlas se ale nevyžaduje ve zvláštních případech, jež si státy stanoví a za podmínky, že takové rozmnožení nenarušuje normální využívání díla a nezpůsobuje neospravedlnitelnou újmu oprávněným zájmům autora. Pokud státy tento článek využijí, většinou se tak děje v podobě stanovení možnosti volného užití díla bez souhlasu autora, jde-li o užití pro osobní potřebu. Autorům pak jako kompenzace bývá přiznáno právo na náhradní odměnu. Jistý procentuální podíl z odměny získávají také nakladatelé vydaných děl.

Výše uvedené se týká také *pořizování zvukových a zvukově obrazových rozmnoženin pro osobní potřebu (tzv.home taping)*. Prvním státem, který zavedl náhradní odměny za rozmnožování tohoto typu, bylo v roce 1965 Německo. Povinnost platit odměny bývá většinou uložena výrobcům či dovozcům nenahraných nosičů zvukových a zvukově obrazových záznamů.

Právo výkonných umělců a výrobců zvukových záznamů na přiměřenou odměnu ze strany uživatele, je-li zvukového snímku vydaného k obchodním účelům nebo jeho rozmnoženiny použito k rozhlasovému vysílání nebo k veřejnému přednesu. Toto právo, deklarované v čl.12 Římské úmluvy⁵, by bylo možno jen ztěžji vykonávat individuálně, proto jeho výkon bývá předmětem činnosti kolektivní správy. Římská úmluva dává toto právo na odměnu výkonným umělcům nebo výrobcům zvukových záznamů nebo oběma současně. Posledně jmenovaná možnost je uplatňována např.v České republice, Itálii, Finsku, Brazílii. Pouze výkonní umělci mají právo na odměnu přiznáno např.v Chile nebo Peru, naopak jen výrobcům zvukových záznamů se odměny dostává na Filipínách. Jakým způsobem budou obě kategorie nositelů práv mezi sebe rozdělovat vybrané odměny, záleží čistě na jejich dohodě,

⁵ Mezinárodní úmluva o ochraně výkonných umělců, výrobců zvukových snímků a rozhlasových organizací, uzavřená v Římě 26. října 1961

popř. na zákonné úpravě konkrétního státu. Vzorový zákon týkající se ochrany výkonných umělců, výrobců zvukových záznamů a vysílatelů, přijatý v roce 1974 organizacemi WIPO, ILO a UNESCO, doporučuje, aby alespoň polovina částky obdržená výrobcí byla vyplacena výkonným umělcům.

Z národních organizací spravujících tato práva lze jmenovat např. finský GRAMEX, LSG z Rakouska či SOCINPRO z Brazílie. Často se stává, že tyto organizace samy užití výkonů ani záznamů nemonitorují, nýbrž tím pověřují kolektivní správce vykonávající správu provozovacích práv.

Kapitolu o právech kolektivně spravovaných uzavřeme *právem na užití kabelovým přenosem děl a zaznamenaných výkonů*. Oporu pro něj nalezneme v čl.11 bis odst.1 (ii) RÚB⁶ a v předpisech komunitárního práva ve směrnici Rady 93/83/EHS o koordinaci určitých předpisů týkajících se autorského práva a práv s ním souvisejících při družicovém vysílání a kabelovém přenosu, ze dne 27. září 1993. V jejím čl.9 je státům uloženo zajistit, aby „právo nositelů autorského práva a nositelů práv souvisejících s autorským právem udělit nebo odmítnout povolení provozovateli kabelového přenosu ke kabelovému přenosu mohlo být vykonáváno pouze přes organizaci pro kolektivní správu“. Kolektivní správa se ale nemá, jak doplňuje čl.10, vztahovat na práva vykonávaná vysílajícími organizacemi, pokud jde o jejich vlastní přenos, bez ohledu na to, zda dotčená práva jsou jejich vlastní nebo jim byla postoupena jinými nositeli autorských práv a/nebo nositeli práv souvisejících s autorským právem. Jedná se o situace, ve kterých by uplatňování institutu kolektivní správy postrádalo zcela smysl. Pokud by se přesto stalo, že nositel práv nepřenesl jejich správu na ochrannou organizaci, platí domněnka, že zmocněnou k jejich spravování je organizace spravující danou kategorii práv.

1.3 Vývoj institutu kolektivní správy a spolupráce mezi národními kolektivními správci

Zpracování tématu kolektivní správy autorských práv a práv souvisejících s právem autorským si vyžaduje rovněž pohled na její historický vývoj a proměny. Za kolébku organizací kolektivní ochrany autorských práv je považována Francie. Založení první společnosti tohoto

⁶ Čl.11 bis odst.1 (ii) zní: „Autoři literárních a uměleckých děl mají výlučné právo udělit svolení k jakémukoli veřejnému sdělování po drátě nebo bezdrátově díla vysílaného rozhlasem či televízi, uskutečňuje-li toto sdělování jiná organizace než původní.“

typu je zde spojeno s osobou dramatika Pierre-Augustin Caron de Beaumarchais. Z jeho iniciativy byla v roce 1777 po vítězných sporech s francouzskými divadly o uznání osobnostních a majetkových autorských práv, založena Bureau de législation dramatique. Ta se později přeměnila ve Společnost divadelních autorů a skladatelů, Société des auteurs et compositeurs dramatiques (SACD).

Roku 1837 byla ustanovena společnost hájící práva spisovatelů – Société des gens de lettres (SGDL). Mezi její zakladatele patřily tak slavné osobnosti jako Victor Hugo, Honoré de Balzac či Alexandr Dumas. Organizace kolektivně spravující autorská práva v dnešní podobě se objevila až o pár let později a jejímu vzniku předcházela následující působivá historka. Ernest Bourget, francouzský skladatel, navštívil jednoho dne roku 1847 pařížskou kavárnu Ambassadeurs na Champs – Elysées, kde mezi mnohými skladbami, byly zrovna živě hrány i jeho vlastní. Bourgetovi se nelíbilo, že zatímco on za objednané pití musí zaplatit, jemu se za užití jeho vlastních děl nedostane odměna vůbec žádná. Spolu s dalšími dvěma skladateli, Victorem Parizotem a Paulem Henrionem, kavárnu zažalovali a spor vyhráli. Soud ve svém rozhodnutí přiznal autorům hudebních děl právo na odměnu za jejich užití. Bourget pochopil, že do budoucna nebude schopen sám kontrolovat veškerá užití svých skladeb a vybírat za ně odměny. Řešením se ukázalo založení Agence Centrale, společnosti zabývající se kolektivním vybíráním odměn. Mimo tří výše zmíněných skladatelů byl u jejího zrodu ještě nakladatel Jules Colombier. V roce 1851 se Agence Centrale přeměnila ve Společnost textařů, skladatelů a hudebních nakladatelů, Société des auteurs, compositeurs et éditeurs de musique (SACEM).

Po jejím vzoru začaly vznikat ochranné organizace i v dalších zemích. Zprvu šlo většinou o organizace vykonávající pouze tzv. malá práva k hudebním dílům. Jednalo se např. o společnosti GDT a AFMA z Německa, MPA či PRS z Velké Británie. Jak těchto společností přibývalo, dospěly k poznání, že mezinárodní ochrana autorských práv bude účinná pouze při vybudování mezinárodní konfederace národních organizací zabývajících se jejich výkonem. Tato myšlenka vyústila roku 1926 ve vytvoření Confédération Internationale des Sociétés d'Auteurs et Compositeurs (CISAC). Členem CISAC se dle čl.5 jejího Statutu⁷ může stát pouze společnost spravující autorská práva, kterou se myslí organizace, jež:

- má za cíl a efektivně zajišťuje rozvoj osobních zájmů autora a obranu jeho majetkových zájmů a
- disponuje výkonným aparátem pro výběr a rozdělování autorských odměn a přejímá plnou odpovědnost za výkon správy práv jí svěřených

⁷ Zdroj: <http://www.cisac.org>

- nespravuje, výjimkou je doplňková aktivita, také práva výkonných umělců, výrobců zvukových záznamů, vysílacích organizací a jiných nositelů práv

Organizace, která splňuje pouze první či druhou z těchto podmínek, může být přijata jen jako přidružený člen CISAC.

Pro ochranu tzv. mechanických práv na mezinárodní úrovni byla v roce 1929 založena Bureau International de l'Édition mécanique (BIEM) – Mezinárodní organizace pro ochranu práv k mechanickým záznamům děl. Dnes sdružuje 45 organizací ze 43 zemí světa.

Postupem doby, jak se vyvíjely a stále vyvíjí nové technologie (televize, video, kopírovací přístroje aj.) a tím pádem i nové způsoby užití děl, byly zakládány nové typy organizací kolektivní správy a docházelo mezi nimi i ke sdružování se do mezinárodních nevládních organizací. Z těch lze mimo CISAC jmenovat např. International Federation of Reproduction Rights Organizations (IFRRO) sídlící v Bruselu, na evropské úrovni Association of European Performer's Organisation (AEPO), Groupement Europeen des Sociétés d'Auteurs et Compositeurs (GESAC).

Dnes na celém světě funguje zhruba 199 organizací kolektivní správy operujících ve 103 zemích a spravujících práva více než dvou milionů nositelů práv. Každá z těchto organizací může ovšem udělovat svolení k užití děl pouze z národního repertoáru, který spravuje. Jedná se o výsledek uplatňování principu teritoriality. Evropská unie nyní vytváří právní kroky, jež umožní tyto územně omezené licence odstranit. O tom blíže kapitola třetí. Dnes, aby mohl správce poskytovat licence i k užití děl zahraničních, musí mít uzavřeny tzv. reciproční smlouvy s organizacemi stejného typu z jiných zemí.

Kolektivní správci spravující malá provozovací práva se při tom mohou řídit modelovou smlouvou, kterou vytvořila CISAC. V čl. 3 (I) se smluvní strany zavazují uplatňovat na svém území práva zastupovaných nositelů druhé smluvní strany stejným způsobem a ve stejném rozsahu jako to činí pro své vlastní členy. Na užití děl z repertoáru druhé smluvní strany kolektivní správce uplatňuje stejné tarify, metody a způsoby vybírání a přerozdělování odměn, jaké se používají při užití děl z repertoáru vlastního. Čl. 7 (I) modelové smlouvy stanoví, že každá společnost se přičiní, aby obdržela programy všech veřejných produkcí konaných v místě, kde vykonává své pravomoci a aby se ty staly základem pro rozdělování odměn. Následující čl. 8 říká: „Každá organizace je oprávněna srazit si z částky vybrané pro partnerskou organizaci určité procento peněz nezbytné k pokrytí svých nákladů.“ Maximálně by se ale mělo jednat o 10% z vybrané sumy. K vyplácení odměn organizaci, s níž má kolektivní správce uzavřenou reciproční smlouvu, by mělo dojít ve stejné době, v jaké vyplácí odměny domácí organizace svým členům, alespoň však jednou ročně. Další ustanovení modelové smlouvy pak obsahují sankce vůči těm organizacím, jež tuto povinnost nerespektují.

1.4 Přehled vývoje kolektivní správy na našem území

1.4.1 Období 1918 - 1953

Institut kolektivní správy byl v Československu poprvé legislativně upraven v *zákoně č.218/1926 Sb.z. a n., o původském právu k dílům literárním, uměleckým a fotografickým (o právu autorském)*. Jednalo se o vůbec první československý autorský zákon. V ustanovení § 30 v oddíle II. písm.b) upravoval tzv. provozovací honorář. Na něj náležel nárok autorovi hudebního díla s textem či bez textu vůči pořadateli veřejného nedivadelního provozování či rozhlasu za podmínky, že takovýto autor byl členem tuzemského odborného sdružení zabývajícího se vybíráním právě těchto honorářů nebo členem takové organizace cizozemské zastoupené tuzemským sdružením. Pro členy sdružení platila výše honoráře sjednaná v kolektivní smlouvě, naproti tomu sazbu honorářů nečlenů schvalovalo Ministerstvo školství a osvěty, které mělo zákonnou povinnost vyhlásit ji v 1.čtvrtletí každého roku v Úředním listu republiky Československé.

K novelizaci zákona o právu autorském došlo *zákonem č.120/1936 Sb.*, jenž doplnil úpravu o ustanovení § 30a – výkon práv odborným sdružením – a tak zavedl povinnou kolektivní správu autorských práv. Ministerstvo školství a národní osvěty získalo pravomoc přiznat odbornému sdružení výhradní právo udílet na území Československa povolení k :

- veřejnému nedivadelnímu provozování chráněných hudebních děl s textem nebo bez textu a k veřejnému přednesu takových děl nástroji nebo jejich zařízeními určenými k mechanickému přednesu
- užití takových děl k přenesení na nástroje nebo na jejich zařízení určené k mechanickému přednesu
- šíření takových děl rozhlasem nebo jinými technickými prostředky

a výhradní právo vybírat za uvedené povolení honorář.

Uvedená práva mohla být sdružení přiznána i jednotlivě. Bližší podmínky činnosti takovýchto sdružení, zejména jejich součinnost s obcemi, jakož i povinnosti osob, které se ucházely o povolení k výše zmíněným způsobům užití děl, byla zmocněna upravit vlada nařízením. Zákon pamatoval také na možnost přímého výkonu práv původcem díla nebo jeho dědicem. V takovém případě udílel autor svolení sám, bez sdružení.

Jediným sdružením, které od Ministerstva školství a národní osvěty dané oprávnění k výkonu práv získalo, bylo na základě vyhlášky č.214/1936 Ú.l. Ochranné sdružení autorské československých skladatelů, spisovatelů a nakladatelů hudebních v Praze, zaps. společ. s r.o.

Tato organizace byla založena z popudu skladatele a právníka Jana Löwenbacha již o pár let dříve, konkrétně 9.10.1919, kdy se konala ustavující schůze. Vzorem pro OSA byla rakousko-uherská ochranná organizace Gesellschaft der Autoren, Komponisten und Musikverleger (AKM) zastupující od roku 1915 na našem území i několik českých autorů. Ačkoliv muselo OSA v počátečních dobách své existence řešit řadu problémů (např. nedostatek finančních prostředků na vyplacení autorských odměn), jeho členská základna se postupně rozšiřovala a pozice sítila. V roce 1938 zastupovalo OSA přes 1000 členů (což bylo 5krát více než v roce 1923), mezi než se rozdělilo necelých 5 milionů Kč. Během okupace se organizace OSA dostala do obtížné situace. Říšské úřady nařídily její likvidaci a oprávnění zastupovat autory si přisvojila berlínská STAGMA (Staatlich genehmigte Gesellschaft zur Verwertung musikalischer Urheberrechte). Ke zmíněné likvidaci nakonec ale nedošlo a po válce OSA obnovilo svoji původní činnost.

Vyhláškou č.353/1952 Ú.l. o zabezpečení ochrany původských práv k dílům literárním bylo pak kolektivní správou pro oblast slovesných, dramatických, hudebně-dramatických, choreografických a pantomimických děl pověřeno Ministerstvem informací a národní osvěty Československé divadelní a literární jednatelství, zaps. společ. s r.o. v Praze (DILIA), založené v červenci 1949. Konkrétně získalo oprávnění udílet svolení

- k veřejnému provozování chráněných děl slovesných, dramatických, hudebně-dramatických, choreografických a pantomimických
- k užití těchto děl k přenesení na nástroje nebo na jejich zařízení určená k mechanickému přednesu, jakož i k veřejnému přednesu takovými nástroji nebo zařízeními
- k šíření těchto děl rozhlasem nebo jinými technickými prostředky
- k předvádění zfilmovaných děl slovesných ve veřejných kinech

Důležitou událostí období 1. republiky z hlediska autorskoprávního vývoje bylo rovněž přistoupení Československé republiky k Bernské úmluvě o ochraně literárních a uměleckých děl. Konkrétně se tak stalo dne 22. února 1921.

1.4.2 Období 1953 – 1965

Po 2.světové válce byl přijat nový *zákon o právu autorském, č.115/1953 Sb.*, a nahradil tak od 1.1.1954 stávající zákon č. 218/1926. Tento nový zákon upravoval v části třetí tzv. ochranné organizace autorské. Organizace, přestože byly založené ve formě lidových družstev⁸,

⁸ Dle zákona č.53/1954 Sb. o lidových družstvech a družstevních organizacích

byly pro svoji zvláštní povahu vyňaty z povinného členství v Ústřední radě družstev a ze zákona podléhaly přímo Ministerstvu kultury. Jeho rozhodnutím uveřejněným v Úředním listě mohlo být ochranným autorským organizacím přiznáno výhradní oprávnění⁹:

- udílet v oboru své působnosti svolení k užití děl či výkonů výkonných umělců, zejména sjednávat smlouvy a jejich rozšiřování
- vybírat autorské odměny
- vybírat příspěvky pro kulturní fondy zřízené na podporu tvůrčí činnosti v oboru písemnictví, hudby a výtvarného umění.

Konkrétně se tak stalo *vyhláškou č.145/1954 Ú.l. ministerstva kultury*, kterou se ochranným organizacím autorským přiznávají výhradní oprávnění a upravují se povinnosti osob, které k užití díla potřebují svolení ochranné organizace autorské anebo jsou povinny jí vyplatit autorskou odměnu. Ta společně s *vyhláškou č. 99/1958 Ú.l., o povolování veřejných koncertních a jiných hudebních produkcí, veřejných produkcí estrádních a artistických, podniků lidové zábavy, některých divadelních představení, výstav, přednášek a filmových představení a o výhradním oprávnění ochranných organizací autorských* přiznala výhradní oprávnění Československému divadelnímu a literárnímu jednatelství (DILIA), Ochrannému svazu autorskému a Ochranné organizaci při Českém fondu výtvarných umění (pro díla výtvarných umění včetně děl umění architektonického a děl umění užitého a díla fotografická). V § 26 odst.2 autorský zákon stanovil právo ochranných organizací zprostředkovat převod majetkových práv do ciziny a dle § 63 odst.3 se ochrany osobních práv autorských mohla mimo samotného autora a po jeho smrti jeho manžela, dětí, popř. rodičů, domáhat i ochranná organizace. Autorský zákon z roku 1953 prvně přiznal práva také výkonným umělcům a v roce 1955 tak mohlo zahájit činnost Ochranné sdružení výkonných umělců, lidové družstvo hudebních, slovesných a mimických umělců (OSVU) se sídlem v Praze¹⁰.

1.4.3 Období 1965 – 1990

Nová právní úprava autorských práv na sebe nenechala dlouho čekat. Dne 25. března 1965 byl přijat *zákon č. 35/1965 Sb. o dílech literárních, vědeckých a uměleckých (autorský zákon)* účinný až do 30.11.2000, kdy byl nahrazen dnešním autorským zákonem č.121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů.

⁹ Srov. § 71, 72, 88 zákona č. 115/1953 Sb.

¹⁰ V roce 1976 toto sdružení zaniklo a právním nástupcem se od 1.1.1977 stalo Ochranné středisko výkonných umělců při OSA.

Autorský zákon z roku 1965 upravoval kolektivní správu v části třetí nazvané „Organizace autorů a výkonných umělců“, konkrétně v § 40 a § 44. Ministr školství a kultury mohl takovými socialistickým organizacím přiznat výhradní oprávnění¹¹, aby v rámci své působnosti:

- a) udílely svolení k užití děl a výkonů a vybíraly autorské odměny a odměny výkonných umělců,
- b) zprostředkovávaly převod práv československých umělců nebo výkonných umělců do zahraničí a zahraničních autorů nebo výkonných umělců do Československé socialistické republiky,
- c) výhradně šířily díla autorů a
- d) vybíraly příspěvky pro kulturní fondy,

popřípadě socialistické organizace k plnění těchto úkolů zřídit. Taktéž byl ministr oprávněn upravit povinnosti organizací a osob, které k užití díla potřebovaly svolení daných socialistických organizací či byly povinny vyplatit jim odměnu¹².

1.4.4 Vývoj po roce 1990 – 2000; vývoj právní úpravy autorských odměn

Po roce 1990 prošel autorský zákon několika novelizacemi, jejichž cílem bylo zajistit soulad československého právního řádu se závazky vyplývajícími pro Československou republiku z mezinárodních smluv. Ustanovení § 40 – 44 byla postupně rušena, až tak celá část třetí pozbyla normativní obsah. První novelou byl **zákon č. 89/1990 Sb.**, jenž s účinností od 1.6.1990 zcela vypustil § 20 stanovící pro ochrannou organizaci výhradní právo převádět autorovo právo k užití díla do zahraničí. Do § 44 bylo nově doplněno ustanovení, že přiznání výhradního oprávnění ochranné organizaci nebrání tomu, aby autor nebo výkonný umělec vykonával svá práva podle autorského zákona sám¹³. Tímto byla do zákona vtělena myšlenka, že organizace nemůže bez souhlasu autora udílet svolení k užití jeho děl a výkonů a vybírat odměny pouze na základě vyhlášky. Mimoto zákon č.89/1990 Sb. zrušil povinnost uzavírat

¹¹ Výhradní oprávnění bylo i nadále obsaženo ve vyhlášce č. 99/1958 Ú.1.

¹² Srov. § 44 zákona č.35/1965 Sb.

¹³ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/1990 Sb., sněmovní tisk č.248 – „Tato ustanovení (pozn. § 44) v platném znění omezují výkon autorských práv autory a jsou v rozporu nejen se shora již citovanou Všeobecnou deklarací lidských práv, ale zejména i s článkem 15 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Navrhovanou úpravou se v podstatě obnovuje výjimka pro přímý výkon autorských práv, která byla zakotvena již v § 30 písm. a/ odst. 4 autorského zákona č.218/1926 Sb. ve znění novely č.120/1936 Sb.; toto ustanovení nebylo v důsledku změny společenského systému po únoru 1948 do autorského zákona již převzato a neobsahuje je ani nyní platný autorský zákon.“

hromadné smlouvy mezi uživateli a ochrannými organizacemi pouze se schválením Ministerstva školství a kultury.

Co se týká sazeb autorských odměn, tak ty byly od roku 1927 vyhlášovány v Úředním listu republiky Československé. Za účinnosti zákona č.115/1953 Sb. byla přijata honorářová **vyhláška č.196/1954 Ú.l., o sazbách provozovacích honorářů za veřejné nedivadelní provozování hudebních děl**, změněná vyhláškou č.183/1968 Sb., jež upravovala výši odměn autorů a později také výkonných umělců a výrobců za užití děl, výkonů a snímků při tzv. veřejných produkcích, a to až do roku 1995, kdy byla zrušena. Honorář byl provozovatel veřejné hudební produkce povinen platit za užití všech děl, aniž by se rozlišovalo, zda jsou chráněna či ne. Kritériem pro jeho výpočet byl druh produkce a počet návštěvníků. Za provozování rozhlasového či televizního vysílání pak byla stanovena měsíční paušální částka¹⁴. Vyhláška za celou dobu své účinnosti nereflektovala na inflaci a růst příjmů a výše autorských honorářů tak na počátku 90.let 20.století byla totožná jako v roce 1954.

Odměn výkonných umělců a výrobců zvukových a zvukově obrazových záznamů se týkala **vyhláška č. 116/1991 Sb., kterou se upravují sazby odměn výkonných umělců a náhrad výrobců zvukových a zvukově obrazových záznamů za užití zaznamenaných výkonů nebo zvuků a zvukových a zvukově obrazových snímků na veřejných produkcích prostřednictvím technických zařízení**. Dle vyhlášky, jež se ale nevztahovala na veřejné promítání filmů na jakémkoliv nosiči, se sazby odměn a náhrad výkonných umělců a výrobců stanoví ve stejné výši jako provozovací honoráře za nedivadelní provozování hudebních děl. Vybíráním byl pověřen Ochranný svaz autorský pro práva k dílům hudebním, který je byl povinen dvakrát ročně poukázat INTERGRAMU, nezávislé společnosti výkonných umělců a výrobců zvukových a zvukově obrazových záznamů, se splatností do dvou měsíců po uplynutí každého kalendářního pololetí. Přijaté platby INTERGRAM následně rozděloval mezi výkonné umělce a výrobce zvukových a zvukově obrazových záznamů rovným dílem. Bylo to vůbec poprvé, co byla kolektivně spravována také práva výrobců zvukových záznamů.

Současně byla přijata **vyhláška č.115/1991 Sb., o úpravě odměn a náhrad oprávněným subjektům za užití předmětů ochrany podle autorského zákona pořízením zvukové nebo zvukově obrazové rozmnoženiny a veřejným půjčováním snímků pro osobní potřebu**. Tento předpis stanovil povinnost výrobců a dovozců nenahraných nosičů, kteří mají sídlo, místo trvalého pobytu, popřípadě pobyt alespoň 183 dní v příslušném kalendářním roce na území České republiky, odvádět za užití děl a výkonů pořízením rozmnoženiny pro vlastní osobní potřebu uživatele 4 % z prodejní ceny těchto nosičů jednak Ochrannému svazu autorskému pro

¹⁴ Např. za rozhlasový přijímač zaplatil provozovatel restauračního zařízení I.cenové skupiny 80,- Kčs měsíčně, za televizor 140,- Kčs.

práva k dílům hudebním a jednak INTERGRAMU, a současně povinnost osob, které poskytují služby půjčováním zvukových, obrazových či zvukově obrazových snímků za úplatu pro osobní potřebu vypůjčitelů, odvádět shora uvedeným organizacím odměnu ve výši 10% z půjčového takovýchto snímků. Odměnu ochranným organizacím ale nemuseli platit ti půjčovatelé, kteří si sjednali smlouvy o užití sami přímo s oprávněnými subjekty. Tato výjimka zakotvená *vyhláškou č. 520/1992 Sb.*, novelizující uvedenou vyhlášku č. 115/1991 Sb., ve svém důsledku ale způsobila, že docházelo k porušování zákona a neodvádění odměn ani přímo výkonným umělcům či výrobcům, ani ochranným organizacím.

Další z poměrně široké řady vyhlášek přijatých na počátku 90. let 20. století byla *vyhláška č. 241/1991 sb., o výhradním oprávnění některých organizací zastupujících autory nebo výkonné umělce*, která nahradila již zmiňovanou vyhlášku č. 99/1958 Ú.l., konkrétně její ustanovení § 9 a § 10. Paragrafy 1 až 9 byly zrušeny již zhruba o dva měsíce dříve, a to *vyhláškou č. 117/1991 Sb., o pořádání veřejných produkcí*. Vyhláška č. 241/1991 Sb. přiznala výhradní oprávnění v oboru působnosti uveřejněná hudební díla s textem nebo bez textu Ochrannému svazu autorskému pro práva k dílům hudebním, a to v tomto rozsahu:

- a) udílet svolení a vybírat odměny za veřejné nedivadelní provozování,
- b) vybírat odměny za vysílání rozhlasem nebo televizí,
- c) udílet svolení a vybírat odměny za půjčování zvukových nebo zvukově obrazových snímků,
- d) vybírat odměny za užití děl pořízením rozmnoženiny pro vlastní osobní potřebu.

V oboru působnosti uveřejněné zvukové a zvukově obrazové záznamy výkonů výkonných umělců získal výhradní oprávnění INTERGRAM. Konkrétně byl oprávněn:

- a) vybírat odměny výkonných umělců za vysílání snímků vyrobených ke komerčním účelům rozhlasem nebo televizí,
- b) udílet svolení a vybírat odměny za půjčování zvukových nebo zvukově obrazových snímků,
- c) udílet svolení k užití zvukových či zvukově obrazových záznamů nebo snímků na veřejných produkcích prostřednictvím technického zařízení,
- d) vybírat odměny za užití výkonů pořízením rozmnoženiny pro vlastní osobní potřebu

Činnost ochranných organizací byla stanovena jako nevýdělečná, z vybraných odměn a náhrad byly oprávněny srazit si pouze režijní srážku v obvyklé výši, nejvýše však 10 %.

Jednou z pravomocí ochranných organizací, uloženou jim již autorským zákonem z roku 1953 a zakotvenou i v autorském zákoně z roku 1965, bylo také vybírání příspěvků pro kulturní fondy, jež měly sloužit k podpoře tvůrčí činnosti literární, vědecké a umělecké. Myšlenka na

jejich založení se objevila už v roce 1928 v podobě návrhu nakonec nepřijatého zákona o zřízení Kulturního fondu, a to z podnětu Syndikátu českých a slovenských spisovatelů a hudebních skladatelů. Příjmem fondu měly být platby za užití volných děl. Zákonem č. 318/1993 Sb., kterým se upravuje změna postavení kulturních fondů a mění autorský zákon došlo ovšem s účinností od 1.1.1995 k zániku fondů a jejich přeměně na nadace a tím i k vypuštění § 44 odst. 1 písm. b) AZ zakotvujícím právo organizací vybírat pro kulturní fondy příspěvky.

Přelom v oblasti kolektivní správy znamenal přijetí ***zákona č. 237/1995 Sb., o hromadné správě autorských práv a práv autorskému právu příbuzným a o změně a doplnění některých zákonů***, účinného od 1.1. 1996. Zákon obsahoval komplexní úpravu kolektivní (dle dřívější terminologie „hromadné“) správy – např. podmínky pro udělení oprávnění k výkonu hromadné správy, práva a povinnosti správce, otázku odměn a jiné. Na rozdíl od úpravy dnešní umožňoval, až na určitou výjimku, pluralitu kolektivních správců pro jeden obor činnosti. Tato úprava institutu kolektivních správců byla účinná až do přijetí dnešního autorského zákona.

2. Platná právní úprava kolektivní správy v České republice

Kolektivní správa autorských práv a práv souvisejících s právem autorským je v českém platném právu upravena zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), a to v ustanoveních hlavy IV. (§ 95 - § 104 AZ). Jedná se o komplexní právní úpravu tohoto institutu, která již nestojí mimo autorský zákon, jako tomu bylo v případě úpravy předchozí¹⁵. Pramenem kolektivní správy je rovněž prováděcí vyhláška č. 488/2006 Sb., ze dne 19.října 2006, kterou se stanoví typy přístrojů k zhotovování rozmnoženin, typy nenahraných nosičů záznamů a výše paušálních odměn. Normy upravující institut kolektivní správy jsou normami veřejnoprávními, čímž se odlišují od ostatních částí autorského zákona. Z hlediska možnosti odchýlit se od ustanovení právní normy, se jedná o úpravu kogentní.

Nová legislativní úprava s sebou přinesla změny v terminologii. Výraz „ochranná organizace“, který užíval zákon č. 237/1995 Sb., byl nahrazen označením „kolektivní správce“ a pro „výkon ochranné správy“ se užívá pojmu „kolektivní správa“.

Účelem kolektivní správy je ve smyslu § 95 odst.1 autorského zákona kolektivní uplatňování a kolektivní ochrana majetkových práv autorských a majetkových práv souvisejících s právem autorským a umožnění zpřístupňování předmětů těchto práv veřejnosti. Kolektivní správa tak slouží oběma stranám – jak nositelům práv, pro něž je v dnešní době individuální výkon určitých práv jen zřídka možný, tak i uživatelům, jimž poměrně jednoduše a s právní jistotou umožňuje získat smluvní svolení k užití chráněného předmětu. Je nutno odmítnout ve společnosti často se vyskytující názor, že kolektivní správce slouží výhradně autorům a jeho zájmem jsou pokud možno co nejvyšší autorské odměny vybírané od uživatelů. Naopak, kolektivní správce na zájmy uživatelů musí brát ohled, jelikož právě jejich poptávka po nehmotných statcích ovlivňuje majetkové zhodnocení práv jejich nositelů.

Vedlejší činností kolektivního správce, která je pro něj již zcela dobrovolná a plní ji dle svého uvážení, kterou ale nelze opomenout zmínit, je podpora kulturních a sociálních projektů. Správci vynakládají nemalé finanční částky na činnost nejrůznějších nadačních fondů (např. Nadační fond OSA), udělují granty umělcům, pořádají různé výroční ceny.

Pozitivní definice v § 95 odst.2 vymezuje kolektivní správu jako zastupování většího počtu osob, jimž přísluší:

¹⁵ Úprava zákonem č. 237/1995 Sb., o hromadné správě autorských práv a práv autorskému právu příbuzných a o změně a doplnění některých zákonů.

- a) majetkové právo autorské nebo majetkové právo související s právem autorským,
- b) ze zákona oprávnění k výkonu majetkových práv k dílu , nebo
- c) ze smlouvy výhradní oprávnění k výkonu práva kolektivně spravovaného pro celou dobu trvání majetkových práv a alespoň pro území České republiky s právem poskytnout podlicenci

k jejich společnému prospěchu, a to při výkonu jejich majetkových práv ke zveřejněným nebo ke zveřejnění nabídnutým dílům, uměleckým výkonům, zvukovým a zvukově obrazovým záznamům (tzv. "předměty ochrany"), pokud jiný než kolektivní výkon těchto práv je nedovolený nebo neúčelný.

Z definice vyplývá, že zastupován může být pouze ten, kdo může kolektivnímu správci udělit oprávnění k výkonu práva kolektivně spravovaného. Jednat se může buď o originálního nositele práva (autor, výkonný umělec a jiní), nositele práv z titulu právního nástupnictví (dědic, stát), osobu, které ze zákona přísluší oprávnění k výkonu majetkových práv k dílu (zde se jedná o zaměstnavatele, který vykonává majetková práva k tzv. zaměstnaneckému dílu, tj. dílu vytvořeném autorem ke splnění svých povinností vyplývajících z pracovněprávního či služebního vztahu k zaměstnavateli nebo z pracovního vztahu mezi družstvem a jeho členem. Jedná se i o objednavatele počítačového programu, databáze či kartografického díla, nejsou-li díla kolektivními. Na tato díla, přestože byla vytvořena na objednávku, se totiž vztahuje domněnka, že se jedná o díla zaměstnanecká). Zastupovanou osobou může být i nabyvatel výhradní licence pro celou dobu trvání majetkových práva a alespoň pro území České republiky s právem poskytnout podlicenci. Tyto podmínky musí být splněny kumulativně. Většinou půjde o případy, kdy zahraniční autor udělí též zahraniční osobě oprávnění k výkonu jeho práv na území ČR.

Kolektivní správa se týká pouze těchto předmětů ochrany: dílo, umělecký výkon, zvukový a zvukově obrazový záznam. Právo vysílatele mezi kolektivně spravovaná práva podle českého autorského zákona nepatří. Podmínkou předmětů ochrany je, že již byla zveřejněna či alespoň ke zveřejnění nabídnuta, což znamená, že nositel práv písemně daný předmět ochrany oznámil příslušnému kolektivnímu správci za účelem jeho zařazení do rejstříku předmětů ochrany. Výkon kolektivní správy vůči nezveřejněným předmětům ochrany by byl porušením osobnostních práv autora, mezi něž patří právě i právo rozhodovat o zveřejnění svého díla¹⁶. Rejstřík předmětů ochrany, k nimž práva kolektivně spravuje, musí vést správce ze zákona a smí obsahovat pouze údaje, které jsou nezbytné k výkonu kolektivní správy.

¹⁶ Bliže § 11 odst. 1 autorského zákona

Negativní definice kolektivní správy v § 95 odst.3 AZ stanoví, co není výkonem kolektivní správy. Jednak jím není zprostředkování uzavření licenční nebo jiné smlouvy, protože kolektivní správce vždy smlouvu uzavírá vlastním jménem, a také příležitostné či krátkodobé zastupování jiných než povinně kolektivně spravovaných práv. Toto je obsahem tzv. agentážní činnosti. Tu může jako svoji vedlejší činnost vykonávat i sám kolektivní správce (to je v naší zemi případ agentury Dilia), většinou ale půjde o samostatné nezávislé společnosti. Za všechny jmenujme např. Aura-pont s r.o.

2.1 Kolektivní správce

Autorský zákon v § 97 odst.1 stanoví, že kolektivní správce je ten, kdo získal oprávnění k výkonu kolektivní správy, čímž koncipuje pro vznik správce tzv. koncesní princip. Takové oprávnění uděluje na základě písemné žádosti výhradně Ministerstvo kultury. Podmínkou, kterou musí subjekt splňovat, aby mohl být kolektivním správcem je, že se jedná výlučně o právnickou osobu se sídlem v České republice, ve které se přímo (zde půjde o formu členství v právnické osobě) či prostřednictvím třetí osoby sdružují nebo účastní nositelé práv, které při výkonu kolektivní správy zastupuje. Jsou to tedy sami nositelé práv, kteří se účastní činnosti kolektivního správce, mají právo stát se jeho členy a uplatňovat z toho plynoucí práva (např.právo účastnit se zasedání orgánů kolektivního správce, být do nich voleni, hlasovat o předkládaných otázkách). Podmínka tuzemského sídla pro kolektivní správce je ovšem neslučitelná s čl. 43 a 49 Smlouvy o založení ES, jež upravují svobodu usazování a volné poskytování služeb. V návrhu novely autorského zákona, který schválila vláda dne 29. srpna 2007, se již tato podmínka ruší a oprávnění k výkonu kolektivní správy v České republice tak bude moci získat i zahraniční subjekt.

Kolektivní správa je vykonávána soustavně, vlastním jménem, na vlastní odpovědnost, musí být hlavním předmětem činnosti, avšak není podnikáním. Jejím hlavním účelem tedy není dosažení zisku. Doplněním AZ v tomto směru je i ustanovení § 3 odst.1 písm.c) zákona o živnostenském podnikání č. 455/1991 Sb., které stanoví, že živností není ani výkon kolektivní správy dle AZ.

Kolektivní správci v České republice existují výlučně v právní formě občanského sdružení dle zákona o sdružování občanů č.83/1990 Sb. Není ovšem vyloučeno, aby se vyskytovaly i

v jiných formách právnických osob, lze-li tyto založit i za jiným účelem, než je podnikání. Obchodní zákoník č.513/1991 Sb. takto připouští formu družstva (§221 a násl.), společnosti s ručením omezeným (§105 a násl.) a akciové společnosti (§154 a násl.). U nás uplatňovaná soukromoprávní povaha správců není ovšem rozšířena po celém světě. Existují státy, kde jejich činnost vykonávají výhradně veřejnoprávní státní úřady.

V České republice existuje v současné době 6 občanských sdružení oprávněných k výkonu kolektivní správy¹⁷. Jsou jimi:

- 1) OSA - Ochranný svaz autorský pro práva k dílům hudebním, o.s. - kolektivní správa autorských práv k hudebním dílům a zhudebněným textům
- 2) INTERGRAM - Nezávislá společnost výkonných umělců a výrobců zvukových a zvukově obrazových záznamů, o.s.
- 3) DILIA - divadelní, literární, audiovizuální agentura - zastupující autory děl literárních, dramatických, hudebně dramatických, choreografických a pantomimických, dále autory scénické hudby zvláště vytvořené pro užití v díle dramatickém, choreografickém a pantomimickém a dále dabingové režiséry.
- 4) OOA-S, Ochranná organizace autorská - Sdružení autorů děl výtvarného umění, architektury a obrazové složky audiovizuálních děl
- 5) GESTOR - ochranný svaz autorský - kolektivní správce autorského práva na odměnu při opětovém prodeji originálu výtvarného díla uměleckého
- 6) OAZA - Ochranná asociace zvukařů – autorů (tzv. mistrů zvuku). Oprávnění získala v listopadu 20006, jde tudíž o nejmladšího kolektivního správce. Podle informací OSA, existují ve světě pouze tři organizace spravující práva mistrů zvuku. Z tohoto důvodu nebude u OAZA možná mezinárodní spolupráce na základě recipročních smluv.

Kolektivní správce vykonává správu osobně. Zastupováním při výkonu kolektivně spravovaných práv může pověřit jinou osobu jen ve dvou zákonem taxativně vymezených případech, a to, jde-li o

1. *osobu zahraniční*, která podle práva jiného státu oprávněně vykonává na území tohoto státu kolektivní správu pro táz práva, a pokud jde o dílo, i pro týž druh, jde –li o výkon kolektivní správy v takovém státě. Prakticky se tak děje tzv.recipročními smlouvami se zahraničními kolektivními správci. Český kolektivní správce v ní zmocní partnerskou

¹⁷ Zdroj: <http://www.mker.cz/scripts/detail.php?id=360>

organizaci z jiného státu, aby udílela svolení k užití předmětů ochrany zastupovaných českých nositelů práv ve svém státu a vybírala za ně rovněž odměny. Zahraniční správce to samé oprávnění poskytne kolektivnímu správci z České republiky. Vybrané odměny si mezi sebou organizace převádí, mohou se ovšem i dohodnout, že si je ponechají a budou z nich financovat náklady na svoji činnost.

2. *tuzemského kolektivního správce*, který je také oprávněn k výkonu kolektivní správy, za podmínky, že se tím sleduje účelný výkon kolektivní správy. Takovéto pověření existuje např. mezi OSA a OOA-S pro výkon práva na užití děl provozováním televizního vysílání dle § 23 autorského zákona. OOA-S pověřila OSA, aby za ni uzavíral licenční smlouvy s uživateli (provozovateli televizního vysílání) a inkasoval odměny, které jí OSA následně vyplatí zpět.

Zastupování pověřenou osobou má povahu zastoupení nepřímého – osoba jedná svým jménem na účet kolektivního správce, který ji pověřil. Pod sankcí neplatnosti musí mít smlouva o pověření zastupováním písemnou formu. Tyto dohody, stejně jako dohody o zřízení kolektivního správce, se nepovažují za dohody narušující hospodářskou soutěž dle zákona č. 143/2001 o ochraně hospodářské soutěže. To znamená, že i kdyby tyto dohody k narušení hospodářské soutěže vedly, nebudou považovány za zakázané ani neplatné¹⁸.

O tom, zda určitému subjektu bude uděleno oprávnění k výkonu kolektivní správy, rozhoduje Ministerstvo kultury ve správním řízení, které se řídí podřídně správním řádem (zákon č.500/2004 Sb.) tam, kde autorský zákon nestanoví jinak, a to na základě písemné žádosti, která musí obsahovat zákonem stanovené obligatorní náležitosti. Těmi jsou:

- název, sídlo, identifikační číslo, bylo-li přiděleno, a označení statutárního orgánu žadatele, jméno, příjmení a trvalý pobyt osoby, která je statutárním orgánem, nebo osob, které jsou jeho členy, a způsob jednání jménem žadatele
- vymezení práv, která mají být kolektivně spravována
- vymezení předmětů, k nimž mají být práva kolektivně spravována, a pokud jde o díla, tak i vymezení jejich druhu.

Dojde-li již za existence kolektivního správce k jakýmkoliv změnám týkajícím se těchto údajů včetně změn v osobě, která je statutárním orgánem kolektivního správce či členem takového

¹⁸ „Francouzský Odvolací soud ve věci SACEM prohlásil tyto smlouvy za normální, neohrožující soutěž, nakořik není jejich cílem zajistit vlastní výlučnost(...), ale vybírání autorských honorářů pro členy autorských organizací jiných členských států, jež je takto snazší a levnější. (...) Smlouvy o vzájemném zastupování nejsou zakázaným kartelem, pokud nevytvoří absolutní výlučnost bez možnosti jiné konkurence. Tak by tomu bylo, kdyby se tyto společnosti navzájem systematicky zavazovaly mezi sebou, že pro jedno území všechny své svěřené repertoár jediné organizaci, pokud jich na daném území působí více.“ - in SVOBODA, P.: *Vliv autorskoprávní teritoriality na vývoj evropského práva*, 1. vyd., Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2001. 136 s. ISBN 80-246-0352-7, str. 62-63

orgánu, je správce povinen bezodkladně informovat ministerstvo. Nejzaší lhůta je 15 dnů od takové změny.

- K žádosti musí žadatel dále přiložit povinně stanovenou dokumentaci. Ta zahrnuje
- doklad osvědčující, že žadatel je právnickou osobou se sídlem v České republice
 - vzorový návrh smlouvy s nositeli práv při zastupování při výkonu kolektivní správy
 - návrh rozúčtovacího řádu obsahující způsob rozdělování a pravidla pro výplatu vybraných odměn, vylučující svévolný postup při jejich rozdělování a přihlížející k uplatnění zásady podpory kulturně významných děl a výkonů
 - jmenný seznam nositelů práv, kteří projeví zájem o kolektivní správu svých práv žadatelem, s uvedením místa jejich trvalého pobytu nebo, jde-li o cizince, místa jejich pobytu, státního občanství, jejich zveřejněných předmětů ochrany v rozsahu odpovídajícím účelu řízení a s podpisy těchto nositelů práv
 - jmenný seznam členů žadatele, kteří jsou nositeli práv, která mají být kolektivně spravována, s uvedením jejich místa trvalého pobytu nebo, jde-li o cizince, místa jejich pobytu, státního občanství, jejich zveřejněných předmětů ochrany v rozsahu odpovídajícím účelu řízení a s podpisy těchto nositelů práv
 - odhad předpokládané výnosnosti kolektivně spravovaných práv a odhad nákladů na výkon kolektivní správy
 - návrh výše odměn pro jednotlivé způsoby užití předmětů ochrany

I o změnách v těchto dokumentech je nutno ministerstvo informovat. Tyto poměrně náročné a obsáhlé podmínky žádosti mají zaručit, aby se řízení o udělení oprávnění účastnili pouze kvalifikovaní žadatelé. Jmenný seznam potenciálních nositelů práv např. zajistí, aby na ministerstvo nepřicházely neopodstatněné návrhy ze stran jednotlivců na založení kolektivního správce, nýbrž aby se opravdu jednalo o žadatele, za nimiž již v době žádosti stojí alespoň reprezentativní vzorek nositelů práv.

Ministerstvo kultury má o udělení oprávnění rozhodnout do 90 dnů ode dne podání žádosti. Tuto lhůtu může ministr přiměřeně prodloužit v případě, že 90ti denní lhůta by se vzhledem k povaze věci jevila jako příliš krátká. O jejím prodloužení musí ovšem účastníka – žadatele – bez zbytečného odkladu vyrozumět. Na udělení oprávnění neexistuje žádný právní nárok a to přesto, že zákon vymezuje podmínky, za kterých ministerstvo žadateli oprávnění „udělí“. Tyto podmínky jsou totiž nastaveny tak, že ministerstvu umožňují volné správní uvážení, a konečné posouzení, zda žadatel podmínky splnil, je tedy vždy plně v jeho rukou. Výrokovou část rozhodnutí, kterým bylo uděleno oprávnění, spolu s údajem o dni nabytí právní moci tohoto rozhodnutí, musí ministerstvo zveřejnit bezodkladně, nejpozději však do 30 dnů ode dne nabytí

právní moci, a to způsobem umožňujícím dálkový přístup (dříve tak ministerstvo muselo činit uveřejněním v Obchodním věstníku). Proti rozhodnutí ministerstva může žadatel podat opravný prostředek, jímž je rozklad dle §152 správního řádu. Jaké jsou ony podmínky pro udělení oprávnění:

- žádost musí obsahovat všechny zákonem předepsané obsahové náležitosti a přílohy
- žadatel žádá o oprávnění k zastupování při výkonu takových práv, kdy kolektivní výkon je účelný
- pro výkon téhož práva ve vztahu k témuž předmětu ochrany, a pokud jde o díla, tak pro výkon téhož práva k témuž druhu díla, nemá oprávnění již jiná osoba – zde autorský zákon zakotvuje zákonný princip monopolu¹⁹, ovšem pod kontrolou státu. Tato úprava má řadu odpůrců volajících po zavedení pluralitního prostředí pro kolektivní správu. Ačkoliv každé konkurenční prostředí je zdravé, domnívám se, že více kolektivních správců pro práva a předměty ochrany by znesnadnilo situaci jak uživatelům (nutno oslovovat k uzavření licenčních smluv více správců), tak samotným nositelům práv (smlouvy o zastupování uzavírané s více subjekty, tím se zvyšují náklady, administrativní úkony, odměny by nositel získával po menších částech od více subjektů). Ačkoliv ve světě existují případy zemí, kde pluralita kolektivních správců funguje, nemyslím si, že v malé zemi jakou Česká republika je, by toto bylo přínosem. Již teď na jejím území vyvíjí činnost 6 správců a objevují se snahy dalších sdružení o získání oprávnění. Pokud by se navíc uvolnila možnost zakládání dalších kolektivních správců ve stejném oboru činnosti pro ta samá práva, situace by se dle mně stala nadměrně chaotickou.
- žadatel splňuje předpoklady pro zajištění řádného výkonu kolektivní správy. Tato poslední podmínka je v zákoně zdůrazněna požadavkem, aby ministerstvo v řízení o udělení oprávnění přihlíželo zejména k tomu, zda lze předpokládat, že žadatel je způsobilý k řádnému a účelnému výkonu kolektivní správy. Ve své rozhodovací praxi odmítlo Ministerstvo kultury z důvodu nedostatku účelnosti např. žádost o udělení oprávnění ke kolektivnímu výkonu práv k počítačovým programům. Nedostatek účelnosti spatřovalo v nemožnosti subjektu pověřit zastupováním při výkonu jím kolektivně spravovaných práv zahraniční osobu podle § 97 odst. 5 písm. a) autorského zákona, která podle práva jiného státu oprávněně vykonává na území takového státu kolektivní správu k týmž předmětům ochrany. Kolektivní správce by také mohl v softwarovém průmyslu snadno zneužít informace, které má na základě rozsáhlých

¹⁹ Zákonný monopol umožňuje snazší výkon kolektivní správy. Připustil jej i Evropský soudní dvůr ve věci SACEM I. (Greenwich Film Production vs. SACEM 22/79). Opačný trend, kdy v jednom státu existuje více organizací spravujících práva k témuž druhu díla nalezneme např. v USA.

pravomoci právo od uživatelů předmětu ochrany vyžadovat. Dále bylo řečeno, že po počítačovém programu není taková veřejná poptávka jako např. po dílu hudebním, a není odůvodněné, aby byl počítačový program spravován stejně jako jiné předměty ochrany, které jsou veřejnosti nabízeny.

Novela autorského zákona č.216/2006 Sb. zavedla právo ministerstva udělit oprávnění k vybírání odměn v souvislosti s rozmnožováním díla pro osobní a vlastní potřebu a odměn za půjčování originálu či rozmnoženiny vydaného díla dle § 37 odst. 2 pro všechny autory anebo pro všechny nositele práv souvisejících s právem autorským jen jednomu žadateli. V takovém případě oprávnění jiného kolektivního správce zahrnuje jen rozdělování takto vybraných odměn autorům anebo nositelům práv souvisejících s právem autorským jím zastupovaným.

Je-li ministerstvo tím subjektem, který oprávnění k výkonu kolektivní správy uděluje, pak také rovněž rozhoduje o jeho odnětí. Důvody odnětí mohou být jednak obligatorní (ministerstvo při jejich splnění oprávnění k výkonu kolektivní správy odejmout musí):

- zjistí-li ministerstvo dodatečně, že v době udělení oprávnění nebyly žadatelem splněny předpoklady pro udělení oprávnění, anebo tyto po udělení oprávnění odpadly, a nedojde-li k nápravě v ministerstvem stanovené přiměřené lhůtě, anebo nelze-li nápravu zjednat,
- kolektivní správce o to požádá

a jednak fakultativní (ministerstvo má prostor k uvážení, zda oprávnění odejme). Ty nastanou v případě, jestliže kolektivní správce porušuje povinnosti uložené mu tímto zákonem a nezjedná nápravu v ministerstvem stanovené přiměřené lhůtě. Protože ovšem zákon spojuje výkon určitých práv pouze skrz osobu kolektivního správce, nemělo by dojít k situaci, kdy dosavadnímu kolektivnímu správci bude odňato oprávnění, aniž by tu existoval subjekt nový, který by ho mohl nahradit. Z toho důvodu zákonná úprava umožňuje ministerstvu stanovit, že oprávnění zaniká později, než dnem právní moci rozhodnutí, tento den ovšem nesmí přesáhnout dobu 6 měsíců ode dne právní moci rozhodnutí. Toto se týká pouze případu, kdy ministerstvo odejme oprávnění z prvního z výše uvedených důvodů. Odejme-li jej na žádost kolektivního správce, pak oprávnění zaniká posledním dnem kalendářního roku, ve kterém uplyne 6 měsíců ode dne doručení takové žádosti ministerstvu. Tato doba je dostatečně dlouhá na to, aby byl vytvořen nový subjekt, jenž v daném oboru činnosti zaniknuvšího kolektivního správce nahradí. V zájmu jistoty, jak nositelů práv, tak i uživatelů, není možné, aby kolektivní správce ukončil svoji činnost svévolně, dalo by se říci ze dne na den. Dojde-li k takovému rozhodnutí, vždy musí požádat ministerstvo o odnětí oprávnění.

Řízení o odnětí oprávnění k výkonu kolektivní správy, jehož účastníkem je kolektivní správce, jemuž má být v řízení oprávnění odejmuto, je opět řízením správním. Pokud jde o lhůty

pro rozhodnutí a o uveřejňování výrokové části rozhodnutí, platí zde přiměřeně ta samá pravidla jako pro rozhodnutí o udělení oprávnění.

2.2 Zastoupení kolektivním správcem

2.2.1 Zákonné zastoupení

Zastoupení nositelů práv kolektivním správcem rozlišujeme *zákonné* (povinná kolektivní správa) a *smluvní* (dobrovolná kolektivní správa).

Taxativní výčet práv, jež jsou povinně kolektivně spravována, obsahuje § 96 odst.1. U těchto práv není připuštěn jejich individuální výkon samotným nositelem práv. Soukromoprávní zásada smluvní volnosti je tu tak potlačena ve prospěch větší efektivity ve výkonu práv. Někteří samotní nositelé práv tuto zákonnou konstrukci pocítují jako negativní omezování jejich svobodné vůle rozhodovat o něčem, co jim po právu náleží. Nejhlásitější stížnosti se týkají práv na odměnu. Jakožto ze zákona povinně kolektivně spravovaného práva se jej nositel nemůže svobodně vzdát. Na první pohled se opak jeví jako nelogický, kdo by také odmítal finanční ohodnocení své práce. Jsou ovšem i tací autoři, výkonní umělci, kteří neberou své umělecké aktivity jako zdroj zisku a naopak žádají jejich bezplatné šíření. Ve jménu účelnosti, jež je základní metou celé kolektivní správy není ovšem možné vyhovět požadavku nositelů práv, aby se pro některé případy svého práva na odměnu vzdali a v případě jiném, aby byli povinně zastupováni ze zákona.

Pokud by nositel práv právo, jenž se řadí mezi ta povinně kolektivně spravovaná, osobně vykonal, jednalo by se o rozpor se zákonem a tato dohoda by byla absolutně neplatná. Ze zákona jsou nositelé práv zastoupeni kolektivním správcem nejen pro výkon povinně kolektivně spravovaných práv, ale také pro domáhání se náhrady škody a vydání bezdůvodného obohacení z neoprávněného výkonu tohoto práva.

Opakem práv povinně kolektivně spravovaných jsou potom práva dobrovolně kolektivně spravovaná (tento termín se v zákoně ovšem nevyskytuje), jejichž výkonem byl pověřen kolektivní správce ze svobodné vůle nositele práv. Pokud ten by tak neučinil, vykonával by tato práva ve vztahu k uživateli sám. Kolektivní správce ovšem nemůže dobrovolně spravovat jakákoliv práva, vždy pouze ta, která mu byla vymezena Ministerstvem kultury v uděleném oprávnění k výkonu kolektivní správy. V případě, že nositel práv uzavřel pro výkon určitých

svých práv smlouvu o zastupování s kolektivním správcem a za této situace by tato práva přesto sám vykonal, došlo by k porušení závazkového vztahu mezi ním a kolektivním správcem. Sice by toto porušení nezakládalo neplatnost nositelova jednání, bylo by ovšem důvodem pro uplatnění sankcí ze strany kolektivního správce, byly-li ve smlouvě o zastoupení stanoveny. Často se jedná o možnost okamžité výpovědi smlouvy kolektivním správcem.

Kritériem pro vymezení povinně kolektivně spravovaných práv jsou konkrétní způsoby užívání spravovaných předmětů ochrany. Rozdělit je lze na práva na odměnu a právo na kabelový přenos.

Povinně kolektivně spravováno je: a) právo na odměnu za:

1. užití uměleckého výkonu, zaznamenaného na zvukový záznam vydaný k obchodním účelům, vysíláním rozhlasem nebo televizí nebo přenosem rozhlasového nebo televizního vysílání

Jedná se o případ zákonné úplatné licence, kdy zákon stanoví, že do práv výkonného umělce nezasahuje ten, kdo užije umělecký výkon zaznamenaný na zvukový záznam vydaný k obchodním účelům vysíláním rozhlasem nebo televizí, přenosem rozhlasového nebo televizního vysílání, avšak výkonnému umělci přísluší za takové užití právo na odměnu. Při výběru je známo, za jaká konkrétní užití byla odměna vybrána, proto ji lze při vyúčtování adresovat konkrétnímu nositeli práv. Zvukově obrazových záznamů se licence netýká a souhlas výkonného umělce je nezbytný. Novela autorského zákona, zákon č.216/2006 Sb., s účinností od 22.5.2006 upravila, co se rozumí pojmem zvukový záznam vydaný k obchodním účelům. Je jím jednak zvukový záznam, jehož rozmnoženiny jsou rozšiřovány prodejem, ale nově také takový záznam, který je oprávněně zpřístupňován veřejnosti způsobem, že kdokoliv může mít k němu přístup na místě a v čase podle své vlastní volby zejména počítačovou nebo obdobnou sítí. Jedná se tedy o záznamy rozšiřované přes internet.

V souvislosti s tímto druhem užití se ve společnosti vyskytuje vžitý omyl, že autorská odměna je již zahrnuta v tzv. koncesionářském poplatku za rozhlasový či televizní přijímač. Jedná se ovšem o dvě zcela na sobě nezávislé platby. Z koncesionářských poplatků je financována Česká televize či Český rozhlas, jakožto poskytovatelé veřejnoprávní služby.

Časté jsou také námitky proti „zdvojování“ plateb odměn v souvislosti s provozováním rozhlasového a televizního vysílání. Kritici (většinou provozovatelé restaurací, barů) argumentují tím, že autorskou odměnu zaplatila již rozhlasová či televizní stanice jakožto vysílatel. Proč by tedy oni měli za tutéž službu platit ještě jednou jakožto provozovatelé daného vysílání? Tyto stížnosti bych ráda vyvrátila poukazem na fakt, že sdělováním díla veřejnosti se právo autora na sdělování díla veřejnosti se nevyčerpává a že se zde jedná o dvě zcela nezávislá užití předmětů

ochrany, ze kterých dva na sobě nezávislé subjekty (provozovatelé vysílání a vysílatelé) mají každý svůj vlastní podnikatelský zisk.

2. užití zvukového záznamu, vydaného k obchodním účelům, vysíláním rozhlasem nebo televizí nebo přenosem rozhlasového nebo televizního vysílání

Zde dle § 76 odst.3 autorského zákona rovněž platí, že zvukový záznam vydaný k obchodním účelům, je možno v daných případech užit i bez souhlasu jeho výrobce, avšak jemu za takové užití náleží odměna.

Povinnost televizních a rozhlasových vysílatelů uzavřít s ochrannými organizacemi smlouvy o užití předmětu ochrany a sankce za její nesplnění byly obsaženy i v předchozím zákoně o provozování rozhlasového a televizního vysílání č.468/1991 Sb. Nový mediální zákon č.231/2001 Sb. žádné obdobné ustanovení již neobsahuje.

3. zhotovení rozmnoženiny pro osobní potřebu na podkladě zvukového nebo zvukově obrazového záznamu nebo jiného záznamu přenesením jeho obsahu pomocí přístroje na nenahraný nosič takového záznamu

S odkazem na § 25 odst.1 písm.b), § 28 odst.2, § 71 odst.3, § 76 odst.4 a § 80 odst.3 autorského zákona má toto právo na odměnu autor díla, první zveřejnitel dosud nezveřejněného díla, výkonný umělec, výrobce zvukového záznamu a výrobce zvukově obrazového záznamu.

4. zhotovení rozmnoženiny díla pro osobní potřebu fyzické osoby nebo pro vlastní vnitřní potřebu právnické osoby či podnikající fyzické osoby pomocí přístroje k zhotovování tiskových rozmnoženin na papír nebo podobný podklad, a to i prostřednictvím třetí osoby.

V tomto případě náleží odměna autorovi díla, prvnímu zveřejniteli dosud nezveřejněného díla a nakladateli, který dílo vydal.

Náhradní odměny ve prospěch nositelů práv za rozmnožování pro osobní potřebu, uvedené pod body 3 a 4, jsou koncipovány jako odškodnění těchto nositelů v důsledku legalizace rozmnožování pro osobní potřebu jako volného užití a nárůstu množství technických prostředků, které rozmnožování předmětů ochrany umožňují. V důsledku pořízení kopie nedochází k nákupu rozmnoženin díla a na straně autorů vzniká újma. Jak lze číst ve vyjádření²⁰ Veřejného ochránce práv: kromě pěti států (Kypr, Irsko, Malta, Lucembursko a Estonsko) mají v podstatě všechny členské státy ES nějakým způsobem mechanismus placení náhradních odměn v národních

²⁰ Vyjádření veřejného ochránce práv k vyhlášce č. 488/2006 Sb., kterou se stanoví typy přístrojů ke zhotovování rozmnoženin, typy nenahraných nosičů záznamů a výše paušálních odměn

právních rádech zakotven, přičemž se samozřejmě liší rozsah placení, stejně jako výše odměn. Současně je třeba říci, že státy, které mechanismus placení náhradních odměn z nenahraných nosičů zakotven nemají, určitým způsobem omezují možnost občanů pořizovat legálně kopie pro osobní potřebu.

Osobou, která je povinna kolektivnímu správci platit tyto odměny, je výrobce přístrojů k zhotovování rozmnoženin záznamů (jedná se např. o videorekordér, vypalovací mechaniku), dovozce těchto přístrojů ze třetích zemí nebo příjemce těchto přístrojů z členských států Evropských společenství a dále dovozce, výrobce či příjemce nenahraných nosičů (např. CD-R, CD-RW médium, minidisk). Pokud jde o tiskové rozmnoženiny, plátcem odměny je výrobce, dovozce nebo příjemce přístrojů k jejich zhotovování. Pokud ovšem dopravce nebo zasilatel bez zbytečného odkladu nezareagují na písemnou výzvu příslušného kolektivního správce a nesdělí tak údaje potřebné pro určení totožnosti dovozce, příjemce nebo výrobce, jsou povinnou osobou oni sami.

Od všech výše uvedených osob se zaplacení odměn vyžaduje pouze při dovozu, přijetí nebo při prvním prodeji přístroje k zhotovování rozmnoženin záznamů, přístroje k zhotovování tiskových rozmnoženin a z nenahraných nosičů záznamů. Odměna se naopak neplatí v případě, že přístroje či nenahrané nosiče jsou užívány jen k rozmnožování děl na základě licenčních smluv osobami při jejich vlastní činnosti. Toto ustanovení bývá terčem kritik. Těm se nelíbí, že výjimka z placení odměn se vztahuje pouze na rozmnožování děl. Poukazují na fakt, že existuje mnoho komerčních činností spojených s kopírováním pouhých dat bez povahy díla. Jako příklad lze uvést provoz průmyslových kamer v budovách. Možná by bylo vhodné v budoucí právní úpravě na toto pamatovat.

Z jakých typů přístrojů a typů nenahraných nosičů se odměna platí, stanoví **vyhláška Ministerstva kultury č.488/2006 Sb.** Jejímu přijetí předcházela poměrně bouřlivá debata. V původním návrhu se totiž počítalo rovněž s vybíráním autorských odměn z mobilních telefonů, jež byly řazeny pro svoji paměťovou kartu mezi přístroje, které umí zhotovovat kopie autorských děl. Tento návrh nebyl v legislativním procesu přijat. Osobně se domnívám, že vybírání odměn za mobilní telefony v té podobě, jaká byla navrhována by bylo zcela nepřiměřené. Souhlasím zde s názorem, že mobilní telefon neslouží primárně ke kopírování děl. K tomu sice dochází, ale jistě v menší míře. Myslím, že by bylo vhodné učinit průzkum podobný tomu, který zjišťoval průměrné procento tiskových kopií originálních autorských děl z celkového počtu kopií pořízených z tiskárny. Jako nevhodná se mi navrhovaná úprava zdála i vzhledem k výpočtu odváděného poplatku. Čím dražší by mobilní telefon byl, tím vyšší by byla i odměna.

Přitom cenu za telefonní aparát zvyšují často jiné položky (od designu až po prvky jako fotoaparát, GPS navigace), než je zrovna možnost pořizování kopii děl.

S přijetím vyhlášky se zvedla obrovská vlna nesouhlasných názorů, lidé odmítají platit stanovené poplatky. Ptají se, proč mají platit peníze, aniž si jakákoliv autorská díla kopírují, na nosiče si vypalují čistě osobní data, často operují s pojmem „presumpce viny“. Otázku náhradních odměn z nenahraných nosičů považují snad za nejpalčivější problém ve vztahu veřejnost – kolektivní správce. Náhradní odměny sice primárně zatěžují výrobce, dovozce, ovšem poplatek je promítnut do výsledné ceny produktu, proto ty plamenné diskuse. V žádné jiné oblasti činnosti správce se snad neobjevuje tolik výtek a nesouhlasů, jako zde. Ačkoliv placení poplatků z médií není v České republice žádnou novinkou, ony diskuse probíhaly v duchu elementární neznalosti základních institutů autorského práva. Lidé se mylně domnívají, že koupí originálního nosiče také získávají právo jeho obsah dále volně jakkoliv rozmnožovat, šířit. Nelze ale zapomínat, že za každým dílem stojí lidé, pro něž nezakoupení originální nahrávky znamená ztrátu příjmu. Institut náhradních odměn jim proto umožňuje získat alespoň jistou kompenzaci. Ideální stav by samozřejmě byl ten, kdy by odměnu platil jen ten uživatel, který skutečně vytvořil rozmnoženinu předmětu ochrany. Nicméně se domnívám, že za situace, kdy je takovýto postup absolutně v praxi nerealizovatelný, je institut náhradních odměn jediným možným řešením.

Co ovšem i já nepovažuji za šťastné, je úprava výše odměn za nenahrané nosiče. Zatímco před přijetím vyhlášky se z prázdného DVD média odváděla odměna ve výši 4% z prodejní ceny, dnes se jedná o pevně stanovených 5,-, což v praxi znamená několikanásobné zdražení. Obávám se, že tento nárůst by mohl znamenat rozvoj černého obchodu na trhu s nosiči a tím pádem být ve výsledku pro autory i kontraproduktivním.

Rovněž nepovažuji za zcela vhodný výběr přístrojů, z nichž se odměny odvádějí. Dovolím si uvést konkrétní příklad. Koupím-li si např. originální CD nosič a pro svoji osobní potřebu si chci udělat jeho záložní kopii, potřebuji k tomuto kroku jednak prázdné CD médium, „vypalovací“ techniku a k poslechu nově vytvořené kopie potom CD rekordér. Z každé jmenované položky musí prodejce odvádět odměnu, kterou samozřejmě promítne do koncové ceny. Já jako jedinec, který si chce pořídit pouze jednu kopii jedné hudební nahrávky, jsem nucena ve výsledku zaplatit autorskou odměnu hned třikrát.

Výčet těch, kteří mají ze zákona povinnost platit kolektivnímu správci odměnu v souvislosti s rozmnožováním pro osobní potřebu (popř. pro vlastní vnitřní potřebu), doplňuje poskytovatel rozmnožovacích služeb za úplatu, pokud jde o rozmnoženiny tiskové (např.

provozovatel kopycentra, školy, knihovny). Poskytovatel nemusí sám rozmnoženiny vytvářet, stačí, že za úplatu zpřístupní přístroj třetí osobě a ta si je sama zhotoví.

System placeni náhradních odměn je následující:

- Přístroje k zhotovování rozmnoženin záznamů – osoba povinná platí kolektivnímu správci jednorázovou odměnu ve výši 3 % z prodejní ceny přístroje, bez ohledu na to, zda přístroj umožňuje jenom nahrávání zvuku nebo jenom obrazu či společně zvuku i obrazu či jiný záznam. U rozhlasových a televizních přijímačů, které umožňují zhotovení záznamu vysílání, je odměna nižší - 1.5 % z prodejní ceny přijímačů. Odměny se správci odvádí dvakrát ročně. Toto vše je upraveno v příloze k autorskému zákonu.
- Přístroje k zhotovování tiskových rozmnoženin – povinná osoba platí za jeden kus přístroje paušální odměnu stanovenou vyhláškou. Neplatí ovšem za každý přístroj k zhotovování tiskových rozmnoženin, jež doveze, přijme či prodá, ale za takový počet kusů přístrojů, který odpovídá 20% z jejich celkového množství. V praxi jde tedy o každý 5. přístroj. Odměna se stanoví z průměrné ceny přístroje bez daně z přidané hodnoty, což je změna oproti úpravě před novelou č.216/2006 Sb., kdy se odměna odvíjela od výkonnostní kapacity přístroje.
- Nenahrané nosiče záznamů – vyhláška stanoví paušální odměnu dle typu nosiče. V této souvislosti mne zaujal pozměňovací návrh, který zazněl v poslanecké sněmovně v souvislosti s projednáváním zatím poslední novely autorského zákona. Navrhovatel v něm požadoval, aby odměna vybíraná z nenahraného nosiče (za podmínky, že bude stanovena procentuálně) byla vypočítávána pouze ze samotného média bez ceny jeho obalu, jelikož ta se mnohdy může na celkové ceně nosiče výrazně projevit. Z praktických důvodů považuji tento způsob výpočtu ale za obtížně realizovatelný.
- Tiskové rozmnoženiny pořizené poskytovatelem rozmnožovacích služeb – odměna je povinnou osobou placena v závislosti na pravděpodobném počtu zhotovených tiskových rozmnoženin. Tato koncepce vychází z mezinárodním průzkumů prokazujících, že o rozmnoženiny autorských děl jde u pouhých 10–20 % ze všech vyrobených rozmnoženin. V České republice byl pravděpodobný počet zhotovených tiskových rozmnoženin děl stanoven na 70% z celkového počtu tiskových rozmnoženin zhotovených poskytovatelem rozmnožovacích služeb za úplatu, stalo-li se tak v prostorách knihoven, muzeí, galerií, školských a vzdělávacích zařízení. Jde o místa, ve kterých se předpokládá vyšší procento rozmnožování autorských děl. Dochází-li k rozmnožování v prostorách archivů, státních

úřadů a úřadů územních samosprávných celků a jiných poskytovatelů, platí fikce, že pravděpodobný počet zhotovených tiskových rozmnoženin je 20% z celkového počtu.

Aby mohl kolektivní správce stanovit konkrétní výši odměny, potřebuje znát informace o určitých skutečnostech, zejména o druhu a počtu prodaných, dovezených nebo přijatých přístrojů k zhotovování rozmnoženin záznamů, přístrojů k zhotovování tiskových rozmnoženin a nenahraných nosičů záznamů a také o celkovém počtu tiskových rozmnoženin zhotovených na přístrojích pro poskytování rozmnožovacích služeb za úplatu. Z toho důvodu je zákonem zakotvena povinnost osob povinných platit odměny předkládat kolektivnímu správci tyto informace vždy souhrnně za kalendářní pololetí, nejpozději však do konce následujícího kalendářního měsíce.

Zvláštní výjimkou z pravidel shora uvedených jsou nakladatelé notových záznamů hudebního či hudebně dramatického díla. Notové partitury jsou vyloučeny z možnosti volného užití rozmnožováním pro osobní potřebu. Z toho důvodu nemůže nakladatel notových záznamů získat náhradní odměnu.

5. opětný prodej originálu díla uměleckého

Jak již bylo zmíněno v kapitole Práva typicky kolektivně spravovaná, jedná se o tzv. právo na slušné vypořádání (*droit de suite*). Česká republika toto právo uznávala již od počátku účinnosti autorského zákona č.121/2000 Sb., nicméně až jeho novelou č. 216/2006 Sb. došlo k zpřesnění jeho výkonu. Jedná se *de facto* o implementaci tzv. Resale směrnice. Pro to, aby nositel práv mohl získat danou odměnu, musí být splněny následující podmínky – musí se jednat o originál uměleckého díla (zákon přesně vymezuje, co se jím myslí), tento originál byl v minulosti převeden autorem do vlastnictví jiné osoby, originál je nyní prodáván za kupní cenu činící bez DPH aspoň 1500 eur a prodeje se jako prodávající, kupující nebo zprostředkovatel účastní provozovatel galerie, dražebník nebo jiná osoba, která soustavně obchoduje s uměleckými díly. Zákon stanoví i případy, na než se právo na odměnu nevztahuje.

Osobami povinnými platit odměnu jsou prodávající a obchodník, a to společně a nerozdílně. Právním autora a kolektivního správce je požadovat od obchodníka jakoukoliv informaci, jež je nezbytná pro zajištění platby, a to po dobu 3 let od prvního prodeje. Tomuto odpovídá povinnost obchodníka ohlásit kolektivnímu správci prodej originálního uměleckého díla, a to nejpozději do konce měsíce ledna kalendářního roku následujícího po roce, v němž se prodej uskutečnil. Nesplnění této povinnosti zakládá odpovědnost za přestupek dle § 105a odst. 1

písm. c) či za správní delikt dle § 105b odst.1 písm. c) autorského zákona, postižitelný pokutou až do 50.000,- Kč.

6. půjčování originálu nebo rozmnoženiny vydaného díla podle § 37 odst. 2

Toto právo bylo mezi povinně kolektivně spravovaná práva zařazeno až novelou autorského zákona č.216/2006 Sb. Ta zavedla v souladu se směrnicí Rady 92/100 EHS o právu na pronájem a půjčování, a o některých právech v oblasti duševního vlastnictví souvisejících s autorským právem, tzv. knihovní licenci umožňující vybraným subjektům (knihovna, archiv, muzeum, galerie, škola, vysoká škola a jiné nevýdělečné školské a vzdělávací zařízení) půjčovat originál nebo rozmnoženiny vydaných děl bez souhlasu autora, je-li zaplácena kolektivnímu správci odměna ve výši 0,50,- Kč za jednu výpůjčku. Odměnu za dané subjekty platí stát. Tato zákonná licence se ovšem netýká rozmnožování děl zaznamenaných na zvukové či zvukově obrazové záznamy, ledaže by šlo o půjčování na místě samém. Česká republika využila možnosti členských států vyjmout dle čl.5 odst.3 směrnice 92/100 EHS určité kategorie z placení odměny. Učinila tak pro případ, kdy výše uvedené subjekty půjčují zveřejněná díla prezenčně a pro případ, kdy je půjčování vydaných děl poskytováno školními knihovnami, knihovnami vysokých škol, Národní knihovnou České republiky a dalšími, v § 37 odst. 2 autorského zákona vypočtenými, zařízeními.

Pro všechna zařízení povinná platit odměny platí též povinnost předkládat kolektivnímu správci na jeho žádost informace o počtu uskutečněných výpůjček za kalendářní rok.

b) právo na přiměřenou odměnu za pronájem originálu nebo rozmnoženiny díla či výkonu výkonného umělce zaznamenaného na zvukový nebo zvukově obrazový záznam

Jedná se o případ, kdy je výrobcí zvukového nebo zvukově obrazového autorem nebo výkonným umělcem poskytnuta licence na zpřístupnění díla v hmotné podobě za účelem přímého či nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, a to tím, že je na dobu určitou tento záznam poskytnut. Jde např. o videopůjčovny, promítání filmu v kině. Odměnu platí pronajímatel.

c) právo na užití kabelovým přenosem děl, živých výkonů a výkonů zaznamenaných na zvukový nebo na zvukově obrazový záznam s výjimkou takových výkonů, jejichž zvukový záznam byl vydán k obchodním účelům (pro jejich užití je upravena úplatná zákonná licence – viz bod a1) a právo na užití kabelovým přenosem zvukově obrazových záznamů a zvukových záznamů jiných

než vydaných k obchodním účelům a dále s výjimkou případů, kdy právo na kabelový přenos vykonává vysílatel ke svému vlastnímu vysílání, bez ohledu na to, zda jde o jeho vlastní práva nebo o práva, která vykonává na základě licenční smlouvy uzavřené s nositelem práva.

Ustanovení je výrazem harmonizace autorského zákona se směrnicí Rady 93/83 EHS. V tomto případě není předmětem povinné kolektivní správy jen odměna, ale i samotná licence. Autorský zákon ukládá osobě, jež získá oprávnění ke kabelovému přenosu, aby o tomto příslušného kolektivního správce uvědomila do 15 dnů od jeho získání. Sankce za nesplnění této povinnosti zákon ovšem nestanoví.

Odměny, které kolektivní správce vybere při výkonu práv povinně kolektivně spravovaných, rozděluje a vyplácí pouze těm nositelům práv, jejichž totožnost zná. Jedná se tedy jednak o ty nositele, kteří s kolektivním správcem mají uzavřenou smlouvu o zastupování při výkonu dobrovolné kolektivní správy, a také o ty, kteří se u něj přihlásili k evidenci. Nositel práv má tedy zcela svobodnou vůli rozhodnout se, zda své právo na odměnu uplatní či ne. Při evidenci autor vyplní formulář, kde sdělí základní údaje o své osobě a o díle. Jednou zaevidovaný nositel je automaticky každý rok zahrnován do rozúčtování odměn, obnova evidence není nutná. Ze samotné evidence nevyplývá pro kolektivního správce právo zastupovat nositele při sjednávání licenčních smluv.

2.2.2 Smluvní zastoupení

Celé soukromé právo je postaveno na zásadě autonomie vůle (smluvní volnosti). Jejím odrazem je možnost nositele práv ta majetková práva autorská, popř. majetková práva související s právem autorským, jež nespádají mezi práva ze zákona povinně kolektivně spravovaná, vykonávat individuálně. Může se ovšem také zcela dobrovolně rozhodnout, zda výkonem těchto práv nepověří kolektivního správce. Dobrovolnost spočívá rovněž v tom, že v případech, kdy účinky výkonu dobrovolné kolektivní správy dopadají i na ty, kteří nejsou kolektivním správcem smluvně zastupováni, mohou tyto účinky pro svou osobu vyloučit. Výjimkou je provozování rozhlasového a televizního vysílání. Zde se sice jedná o dobrovolnou kolektivní správu, ale nositel práva je vždy zastoupen kolektivním správcem a tento fakt nemůže vyloučit.

Podkladem pro zastupování nositele práv kolektivním správcem při výkonu dobrovolně kolektivně spravovaných práv je uzavření smlouvy o zastupování mezi těmito subjekty. Smlouva o zastupování je inominátní smlouvou obstaravatelského typu uzavíranou dle občanského zákoníku. Autorský zákon již, na rozdíl od ZHRS, výslovně uvádí, že kolektivní správce zastupuje nositele práv svým jménem a na jeho účet, či-li se jedná o tzv. zastoupení nepřímé, při kterém práva a povinnosti nabývá přímo kolektivní správce, ovšem s povinností převést je na zastoupeného. Předmětem smlouvy o zastupování s konkrétním kolektivním správcem může být pouze výkon těch práv, která jsou druhově vymezena v oprávnění k výkonu kolektivní správy, jež správce získal od Ministerstva kultury.

Autorský zákon koncipuje, vůči českým občanům a osobám se sídlem či trvalým pobytem na území ČR, tzv. kontraktační povinnost kolektivního správce (smluvní přímus), tj. povinnost s péčí řádného hospodáře, odborně a v rozsahu uděleného oprávnění převzít za obvyklých podmínek zastoupení každého nositele práv při výkonu jeho práva, pokud o to požádá a prokáže, že došlo k příslušnému užití předmětu ochrany. Nositel práv ovšem nesmí být pro výkon téhož práva ve vztahu k těmto předmětu ochrany, a pokud jde o díla, pro výkon téhož práva k těmto druhu díla, zastupován již zahraniční osobou, kterou kolektivní správce pověřil zastupováním při výkonu jím kolektivně spravovaných práv. Vůči osobám, které tyto podmínky nesplňují pak kolektivní správce nemá povinnost smlouvu uzavřít, má ale právo tak učinit. Každého nositele práva zastupuje v rozsahu s ním sjednaném, vůči všem ale uplatňuje rovné podmínky, tzn. že ačkoliv se rozsah spravovaných práv může v jednotlivých případech lišit, ostatní podmínky musí být pro všechny zastupované ve stejném postavení stanoveny shodně. Rovnost podmínek se týká jak zastupování na základě smlouvy, tak i zastupování ze zákona.

Pokud má kolektivní správce právo vystupovat při výkonu autorských práv svým jménem, pak je také ale povinen svým jménem stíhat jakékoliv neoprávněné zásahy do těchto práv. Je aktivně legitimován domáhat se vlastním jménem na účet zastupovaných nositelů práv nároku na náhradu škody, nároku na vydání bezdůvodného obohacení z neoprávněného výkonu kolektivně spravovaného práva a nároku na zdržení se neoprávněného výkonu kolektivně spravovaného práva, ledaže se nositel práv, je-li k tomu oprávněn (tj. nejedná se o zásah do povinně kolektivně spravovaných práv nebo, jde-li o práva dobrovolně kolektivně spravovaná, nemá nositel práv s kolektivním správcem uzavřenou smlouvu o zastupování při jejich výkonu), takového nároku domáhá sám nebo je to nevhodné.

Kolektivní správce vede rejstřík smluvně zastupovaných nositelů práv a také těch, kteří se u něj přihlásili k evidenci. Komukoliv, kdo písemně požádá o informaci, zda správce zastupuje daného nositele práv k určitému předmětu ochrany, musí správce tuto skutečnost sdělit a vydat o

tom též písemné potvrzení. Nejedná se o rejstřík povinně veřejně přístupný, ale často správci jeho obsah vedou na internetu a každý má možnost do něj nahlédnout.

2.3 Vztah kolektivního správce k uživatelům

Uživatelé ve smyslu autorského zákona je ten, kdo nakládá nebo kdo hodlá nakládat s autorskými díly, uměleckými výkony nebo zvukovými či zvukově obrazovými záznamy²¹. Jedná se např. o televizní a rozhlasové stanice, provozovatele kabelového přenosu či provozovatele veřejných nedivadelních produkcí (např. restaurací, diskoték). Před každým užitím dle autorského zákona je nutné (nejedná-li se o volné užití či zákonnou licenci) k němu získat souhlas nositele práv.

Jedná-li se o takový předmět ochrany, k němuž právo na užití spravuje kolektivní správce na základě smlouvy o zastupování s nositelem, pak je souhlas uživateli a osobám oprávněným hájit zájmy v nich sdružených uživatelů, nebo osobám oprávněným zastupovat zájmy uživatelů podle zvláštního právního předpisu (zde je odkazováno na knihovní zákon), kteří užívají předměty ochrany tímž nebo podobným způsobem, poskytován právě osobou kolektivního správce, a to buď prostřednictvím individuální či hromadné, popř. kolektivní smlouvy. V daném případě má kolektivní správce tzv. kontraktační povinnost. Není-li autor, výkonný umělec či výrobce zvukového a zvukově obrazového záznamu smluvně zastupován, pak musí uživatel získat svolení k užití přímo od něj. Jde-li však o užití kabelovým přenosem (viz. výklad výše), je možno souhlas získat pouze od kolektivního správce.

Autorský zákon pro určité případy užití souhlas nositele práv nevyžaduje, avšak za podmínky, že je řádně a včas zaplacen kolektivnímu správci odměna. Jedná se tzv. úplatné zákonné licence. S osobou povinnou platit tyto odměny musí kolektivní správce uzavřít smlouvu, kterou se stanoví výše a způsob placení odměn za užití uměleckého výkonu, zvukového záznamu a za pronájem originálu nebo rozmnoženiny díla či výkonu výkonného umělce zaznamenaného na zvukový nebo zvukově obrazový záznam a sledovat jejich plnění.

²¹ Popelková, V.: Ochrana práv výkonných umělců a výrobců zvukových záznamů, 1. vyd. Praha: Grada, 1998. str. 51

s dobrými mravy²³. Proto, bylo-li by uzavření smlouvy v rozporu s oprávněnými společnými zájmy nositelů práv, nebo jde-li o návrh na uzavření smlouvy, kterou má být poskytnuto oprávnění vztahující se k předmětu ochrany jednotlivě určenému, bylo-li by uzavření smlouvy v rozporu s oprávněnými zájmy nositele práv k takovému předmětu ochrany, pak kolektivní správce kontraktační povinnost vůči uživateli nemá. Druhá výjimka z kontraktační povinnosti se týká uzavírání kolektivních smluv. Kolektivní smlouva je smlouva o užití předmětů ochrany uzavřená kolektivním správcem s právnickou osobou sdružující více uživatelů. Povinnost uzavřít tuto smlouvu nemá kolektivní správce tehdy, nelze-li na něm uzavření takové smlouvy spravedlivě požadovat pro zanedbatelný počet uživatelů, které daná právnická osoba sdružuje. Výklad pojmu „zanedbatelný počet“ se tak ocitá plně v uvážení kolektivního správce.

Aby kolektivní správce mohl účinně kontrolovat plnění povinností ze strany uživatelů, koncipuje zákon pro uživatele jednak obecnou a jednak zvláštní povinnost součinnosti se správcem.

□ *Obecná povinnost* se týká všech uživatelů předmětů ochrany a i osob povinných k platbě zvláštních odměn. Zahnuje povinnost umožnit kolektivnímu správci řádný výkon kolektivní správy a bez vážných důvodů mu neodmítnout poskytnutí k tomu potřebných informací. Informace zjištěné při kontrolní činnosti nesmí ovšem kolektivní správce využít k jinému účelu než k výkonu kolektivní správy.

Uživatelé jsou také povinni kolektivnímu správci umožnit kontrolovat řádné a včasné plnění uzavřených smluv. V praxi spočívá kontrolní činnost kolektivního správce především ve vyhledávání a kontaktování provozovatelů veřejných produkcí (restaurací, diskoték apod.) písemným oslovením nebo přímo na místě konání veřejných produkcí. Náklady spojené s tímto zjišťováním nese sám kolektivní správce. Veřejnoprávní kontrolní oprávnění poskytnuté kolektivnímu správci zákonem je tím, co odlišuje správce od jiných soukromých právnických osob. V úvodu práce píší o nepříliš pozitivním obraze kolektivního správce v očích veřejnosti. Podíl na jeho vzniku mají bohužel právě i zkušenosti občanů s často ne zcela vhodným chováním (urážky, v tisku byl popsán i případ vyhrožování uživatelům zabráním hudební aparatury v případě nezaplacení) kontrolujících osob. Takovéto případy by se neměly stávat z pochopitelných důvodů, ale rovněž proto, že kontrolor je mnoha případech první osobou reprezentující kolektivního správce, s níž má uživatel produkce kontakt a dle něhož si následně buduje dojem o celé organizaci.

²³ § 3 odst. 1 občanského zákoníku č.40/1964 Sb.

□ *Zvláštní povinnost* součinnosti se pak vztahuje na provozovatele a dodavatele veřejné hudební produkce a rovněž na provozovatele provozovny či jiného prostoru, který tuto provozovnu či jiný prostor ke konkrétní veřejné hudební produkci poskytne. Tomu zákon ukládá povinnost poskytnout příslušnému kolektivnímu správci údaje a součinnost potřebnou pro určení totožnosti provozovatele veřejné hudební produkce. Před účinností novely zákonem č. 81/2005 Sb. bylo nerespektování této povinnosti stíženo uplatněním domněnky, že provozovatelem produkce je sám provozovatel provozovny. Toto ustanovení bylo vypuštěno, což považuji za správné, jelikož kolektivní správce má dostatek právních prostředků, aby spravovaná práva vymáhal a není třeba poskytovatele provozovny podobně zatěžovat.

Dodavatelé živé veřejné hudební produkce zákon ukládá povinnost 20 dnů před konáním produkce předložit jejímu provozovateli program, ve kterém budou uvedena jména autorů a názvů děl, jež se na ní mají provozovat. Tento seznam pak provozovatel produkce musí nejpozději 10 dnů před jejím konáním oznámit danému kolektivnímu správci. Ustanovení má ale dispozitivní ráz a provozovatel produkce si s kolektivním správcem mohou sjednat jinou úpravu. Forma oznámení není předepsána, v praxi bývá ale písemná. Otázkou ovšem je, zda je ve všech případech možné, aby dodavatel produkce znal 20 dnů dopředu její program a jak se vypořádat s případy možných koncertních „přidavků“.

Novela zrušila nevyvratitelnou domněnku, že v případě nedodržení povinnosti provozovatele program oznámit, lze mít za to, že na produkci byla provozována pouze díla autorů, jejichž práva kolektivní správce spravuje. Dnes se lze vůči provozovateli pouze domáhat při prokázání škody její náhrady a rovněž bezdůvodného obohacení. Domnívám se, že vypuštěním této domněnky a jejím nenahrazením jinou, přiměřenější, sankcí za neposkytnutí součinnosti, se značně zvýšila možnost porušování autorských práv ze strany uživatelů. Pro ty je dnes nejjednodušší veřejné produkce vůbec neohlašovat a spoléhat na to, že kolektivní správce se o nich nedozví. Pokud by se o ní přeci jen dozvěděl a po provozovateli produkce by žádal náhradu škody, musel by předložit soudu věrohodné důkazy o tom, že byla skutečně hrána díla zastupovaných autorů. Myslím si, že pro kolektivního správce je v tomto případě obtížné unést důkazní břemeno, tj. předložit věrohodný důkaz o tom, že skutečně na produkci došlo k prezentaci konkrétních děl smluvně zastupovaných autorů. Jsem toho názoru, že de lege ferenda by neoznámení daných údajů provozovatelem živé veřejné hudební produkce mělo být spíše postihováno pokutou jako přestupek či správní delikt.

Výkonní umělci při veřejné hudební produkci často hrají své vlastní skladby, s vlastní hudbou a textem. Drží –li se provozovatel takové produkce platné právní úpravy, pak při plnění ohlašovací povinnosti musí nahlašovat i užití těchto děl. Je-li nositel práva zastupován

kolektivním správcem, pak autorský honorář za koncert obdrží až v rámci vyúčtování od kolektivního správce, to vše až po té, co si správce ze částky odečte režijní náklady. Tuto situaci nepokládám za zcela šťastnou. Jako efektivnější řešení se mi jeví finanční vypořádání provozovatele a nositele práv přímo mezi sebou. Je pravdou, že nositele práv nikdo nenutí nechat se kolektivním správcem zastupovat. Pokud se pro to již ale rozhodne, nemá možnost vybrat si, že pro určité hudební produkce bude dostávat odměnu přímo od pořadatele hudební akce.

2.4 Hromadné a kolektivní smlouvy

Oprávnění k výkonu práva užití předměty ochrany poskytuje kolektivní správce prostřednictvím licenční smlouvy - individuální, hromadné či kolektivní.

Individuální smlouvou získává uživatel právo užití zcela konkrétní, jednotlivě určený předmět ochrany.

Hromadná smlouva je naopak smlouva, kterou kolektivní správce uživatelům poskytuje oprávnění užití všechny předměty ochrany, k nimž takové právo kolektivně spravuje, či-li předměty celého svého repertoáru. Smyslem tohoto institutu je převážně umožnit užívání autorských děl v případech, kdy uživatelé nejsou fakticky pro množství užívaných děl schopni získat příslušné licence od jednotlivých autorů individuálně.

Ona „hromadnost“ je dána hromadností předmětů ochrany, které lze licenčně užit. V praxi tedy uživatel získá oprávnění užití jednak ty předměty ochrany, které kolektivní správce spravuje na základě smluv o zastupování s nositeli práv a jednak ty předměty ochrany, které tímto způsobem spravují partnerské ochranné organizace, má-li s nimi český kolektivní správce uzavřenu reciproční smlouvu. Existují ale určité, v § 101 odst.9 autorského zákona taxativně vymezené, způsoby užití, pro něž platí zvláštní účinek hromadných smluv. Je-li uživateli poskytnuta hromadnou smlouvou licence k některému z těchto způsobů užití, pak se uplatní nevyvratitelná právní domněnka, že uživatel získal oprávnění užití předměty ochrany i těch nositelů práva, které daný kolektivní správce nezastupuje. Všichni nositelé práv se pro daný případ považují za zastupované ze zákona. Tím je usnadněna pozice uživateli, který nemusí složitě získávat licenci od jednotlivých nezastupovaných autorů. Na druhou stranu ne vždy uživatelé toto pocítují jako výhodu. Dopředu ví, že budou užívat jen určitý okruh předmětů

ochrany (např. tématicky zaměřené rozhlasové stanice) a proto by rádi získali jen jakousi omezenou licenci na část repertoáru.

Zákon spojuje tuto právní domněnku s uzavřením hromadné smlouvy opravňující k následujícím způsobům užití:

- a) k provozování uměleckých výkonů ze zvukového záznamu vydaného k obchodním účelům nebo k provozování takových zvukových záznamů,
- b) k nedivadelnímu provozování hudebních děl s textem či bez textu ze zvukového záznamu vydaného k obchodním účelům,
- c) k rozhlasovému nebo televiznímu vysílání určitého druhu děl,
- d) k provozování rozhlasového nebo televizního vysílání určitého druhu děl, uměleckých výkonů, zvukových záznamů nebo zvukově obrazových záznamů,
- e) k půjčování originálu nebo rozmnoženiny díla s výjimkou počítačového programu nebo k půjčování díla nebo výkonu výkonného umělce zaznamenaného na zvukový nebo zvukově obrazový záznam a k půjčování takových záznamů,
- f) k zpřístupňování díla, zahrnující i zhotovení rozmnoženiny zveřejněného díla, knihovnou jednotlivcům ze strany veřejnosti na požádání podle § 18 odst. 2 AZ pro účely výzkumu a soukromého studia (toto se nevztahuje na počítačové programy, zvukové a zvukově obrazové záznamy, vydané notové záznamy díla hudebního či hudebně dramatického a na díla, která jsou předmětem licenčních smluv, nebo jestliže to nositel práva zakázal),
- g) k živému nedivadelnímu provozování díla, pokud provozování díla nesměřuje k dosažení přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu – toto ustanovení doplnila až novela zákonem č. 216/2006 Sb. a je přelomové zejména pro knihovny evidované dle knihovního zákona. Ty tak mohou od DILIA o.s. získat hromadnou licenční smlouvu na veřejná čtení, jejichž účelem není dosažení přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu. Dosud musely knihovny uzavírat individuální smlouvy s jednotlivými autory. Tak i nadále musí činit u veřejných čtení, za které se vybírá vstupné.

Domněnka zastupování ze zákona má ovšem své výjimky. Nelze ji vztáhnout na díla audiovizuální a díla audiovizuálně užitá, a to v případě licencí k rozhlasovému nebo televiznímu vysílání a licencí k půjčování originálu nebo rozmnoženiny díla. V těchto případech je poskytováno oprávnění k užití pouze vůči smluvně zastupovaným nositelům práv. Taktéž se

domněnka neuplatní pro smluvně nezastupovaného nositele práva, který vůči uživateli a příslušnému kolektivnímu správci účinky hromadné smlouvy pro konkrétní případ či pro všechny případy vyloučí. To je promítnutím zásady respektování svobodné vůle nositele. Vyloučit účinky hromadné smlouvy nelze ovšem pro provozování rozhlasového a televizního vysílání předmětů chráněných autorským zákonem. Na vylučovací projev neklade zákon žádné formální požadavky, fakticky by se tedy mohlo jednat i o úkon ústní. Vyloučit účinky hromadné smlouvy lze jak na neurčito, tak i na dobu určitou. V praxi vylučovací projevy bývají méně časté.

Odměny, které kolektivní správce vybere za poskytnutí licence hromadnou smlouvou, se v případech, kde se uplatnila domněnka zastupování ze zákona, vyplácí i nezastupovaným nositelům práv. Takový nositel ovšem musí být u správce za účelem vyplacení odměny přihlášen k evidenci. Není totiž po správci možné požadovat, aby nezastupované nositele práv sám složitě vyhledával a kontaktoval. Výjimkou je situace, kdy je nezastupovaný nositel správci znám. Pak má povinnost jej k evidenci vyzvat.

Hromadná smlouva musí být sjednána zásadně písemně, jinak bude pro nedodržení formy neplatná. Obsahovými náležitostmi smlouvy bývá vymezení předmětu smlouvy (tj. specifikace způsobu užití, k němuž se uděluje oprávnění), stanovení výše odměny či alespoň způsob jejího určení, způsob platby či doby, na kterou je smlouva uzavírána. Jsou-li pro výši odměny rozhodující údaje o užití konkrétních předmětů ochrany, je součástí smluvních podmínek povinnost uživatele tyto údaje kolektivnímu správci sdělit. Pro případ nesplnění smluvních povinností lze stanovit sankční postih. Obsah smluvních podmínek má být výsledkem dohody všech smluvních stran. Je otázkou nakolik se toto uplatňuje při uzavírání licenčních smluv mezi kolektivním správcem a drobným uživatelem. Kolektivní správce, který je v dominantním postavení, předkládá uživateli návrh smlouvy obsahující jím požadované podmínky, avšak uživateli je již dána pouze možnost daný návrh akceptovat či nikoliv.

Licenční smlouvu lze od poslední novely autorského zákona uzavřít také s neurčitým okruhem osob. Toto ustanovení umožňuje bezplatné nabízení děl prostřednictvím internetu (převážně se týká freewaru, mp3 nahrávek). Až dosud se na proces uzavírání smluv aplikoval občanský zákoník, jenž umožňuje uzavřít smlouvu pouze mezi dvěma a více konkrétními osobami. Tudíž byla vyloučena možnost dát předmět ochrany volně ke stažení. Přesto se tak v praxi běžně dělo, na spoustu internetem šířených děl se žádné licenční smlouvy neuzavíraly. Nově lze dokonce vyjádření souhlasu se smlouvou provést i bez vědomí navrhovatele smlouvy, což tedy v případě softwaru znamená jen přečíst si podmínky užití, program stáhnout a začít užívat. Myslím, že toto je přesná ukázka toho, jak právní úprava často pokulhává za vývojem moderních technologií a jak jen pomalu se mu přizpůsobuje. Za hranicemi České republiky již

dlouho existují tzv. svobodné licence GNU umožňující volně šířit, vylepšovat a redistribuovat svobodný software. Licence pracující na stejném principu, ovšem aplikující se na hudbu, fotografie, knihy a jiné předměty ochrany, nabízí ve světě známá organizace Creative Commons. To, že tyto licence mají již oporu i v české legislativě, považuji za zásadní věc, přestože se v souvislosti s novelou o ní tak moc nehovořilo.

Kolektivní smlouva je pak písemnou licenční smlouvou, již kolektivní správce uzavírá s právnickou osobou sdružující více uživatelů. Četnost uživatelů je právě definičním znakem této smlouvy. Pokud by ovšem právnická osoba sdružovala zanedbatelný počet uživatelů, je na uvážení kolektivního správce, zda s ní smlouvu uzavře. Výhoda spočívá v tom, že členové dané právnické osoby jsou z kolektivní smlouvy oprávněni a povinni přímo a sami již žádné další licenční smlouvy uzavírat nemusí. Tím pádem se snižují i náklady na uzavření smluv a uživatelům tak lze nabídnout např. výhodnější tarify. V praxi se takovýto typ smluv uzavírá např. s ČSTV, Unii českých pěveckých sborů aj. Ministerstvo kultury může kolektivního správce požádat o poskytnutí kopie jím uzavřené kolektivní smlouvy. Stane-li se tak, je správce povinen do 15 dnů této žádosti vyhovět.

Licence se poskytují zásadně jako nevýhradní, tzn. že kolektivní správce není omezen nijak v množství licencí, které k určitému předmětu ochrany poskytne. Při uzavírání smluv může nastat situace, že k témuž předmětu ochrany je třeba získat oprávnění od více kolektivních správců najednou. Autorský zákon nabízí pro tyto případy uživateli oprávnění požadovat, aby daní kolektivní správci, jsou-li více než dva, pověřili uzavřením smlouvy společného zástupce. Ten pak bude jednat za ně za všechny a výsledkem bude uzavření pouze jedné smlouvy namísto tří a více.

Pro případy, kdy se kolektivní správce a uživatel nemohou dohodnout na konkrétním znění smlouvy, zákon formuluje institut **tzv. zprostředkování (mediace)**²⁴. Přestože je tento postup znám ze Směrnice č.93/83/EHS ve vztahu ke kabelovému přenosu, náš zákon jej dovoluje užívat obecně i na jiné případy uzavírání smluv. Zprostředkovatelé jsou nezávislé fyzické osoby, jež byly pro tento účel jmenovány ministerstvem z řad odborníků. Podmínkou jmenování je zletilost osoby, způsobilost k právním úkonům a její souhlas s výkonem této činnosti. Seznam zprostředkovatelů, vedený ministerstvem, je veřejně přístupný. V současné době čítá pouze tři osoby, což svědčí i o nepřilíh častém využívání tohoto institutu.

Užití osoby zprostředkovatele je obligatorní v momentu, kdy jeho služeb žádá využít byť jen jedna strana budoucího smluvního vztahu. Od předložení této žádosti plyne 30 dnů, během

²⁴ Na Slovensku lze nemožnost dosažení dohody řešit podáním návrhu soudu, aby obsah smlouvy stanovil. Blíže § 82 odst.5 zákona č. 618/2003 Z.z.

kterých se obě strany mají dohodnout na konkrétní osobě zprostředkovatele. Nestane-li se tak, určí ji ministerstvo na základě písemné žádosti, a to do 14 dnů od jejího předložení. V žádosti je nutné uvést dosavadní stav jednání, svůj návrh na řešení a rovněž stanovisko druhé smluvní strany. Úkolem mediátorů je pomáhat v průběhu jednání smluvních stran, odstraňovat problémy v komunikaci, nestranně posoudit jejich smluvní pozice a pokud strany přesto nenaleznou společné řešení, pak formulovat návrh smlouvy. V případě, že žádná ze stran do 30 dnů od předložení návrhu zprostředkovatele nevyjádří námitky k tomuto návrhu, platí domněnka, že strany návrh přijaly.

Zprostředkovatel má nárok na odměnu a na náhradu nutně vynaložených nákladů. Není-li stanovena výše odměny smluvně, pak činí dvojnásobek minimální mzdy platné pro zaměstnance odměňovaného měsíční mzdou. Finanční výdaje na mediátora si strany dělí rovným dílem.

Z licenční smlouvy plyne uživateli oprávnění užívat předmět ochrany a jemu odpovídající povinnost zaplatit sjednanou odměnu. Neučiní-li tak, dostává se uživatel do prodlení, ale také, užívá-li předmět ochrany i nadále, jedná se z jeho strany o užití neoprávněné. Autorský zákon dává kolektivnímu správci v této situaci možnost uživateli poskytnout 30ti denní lhůtu k nápravě. Není-li přesto odměna zaplacená, může správce dočasně, po dobu prodlení, uplatnit vůči uživateli sankční postih a zakázat užití toho předmětu ochrany, ke kterému by byl uživatel jinak ze smlouvy oprávněn. Pokud uživatel užívá umělecký výkon zaznamenaný na zvukovém záznamu vydaném k obchodním účelům vysíláním rozhlasem či televizí, přenosem rozhlasového nebo televizního vysílání a nezaplatil odměnu, pak kolektivní správce může uživateli zakázat užití jak jednotlivých uměleckých výkonů, tak i všech, k nimž práva kolektivně spravuje.

Jiná situace nastává v případě, kdy dochází k užití, aniž by byla jakákoliv licenční smlouva uzavřena. Kolektivní správce, neučiní-li tak zastupovaný nositel sám, je v takovém případě povinen domáhat se vlastním jménem na účet nositele práv nároku na náhradu škody, nároku na vydání bezdůvodného obohacení (to činí dvojnásobek odměny za poskytnutí licence) a nároku na zdržení se onoho neoprávněného výkonu (jeho obsah blíže vymezuje § 40 odst. 1 písm. b) AZ) kolektivně spravovaného práva. Toto oprávnění, resp. povinnost kolektivního správce, autorský zákon ale omezuje a stanoví, kdy se správce daných nároků domáhat nemůže. Je tomu tak v případě, kdy uživatel či zástupce sdružení uživatelů vedou se správcem jednání směřující k uzavření licenční smlouvy nebo pokud alespoň souhlasí s využitím osoby zprostředkovatele. Toto ustanovení autorského zákona není ale příliš šťastné, jelikož vyjednávání se správcem nijak časově neomezuje. Stačí proto, aby uživatel vedl s kolektivním správcem písemný styk a jednání takto protahoval. Za této situace může uživatel dílo užívat dál, aniž by k němu získal jakékoliv smluvní oprávnění a ani správce ani nositel práva se nemožou domáhat soudní ochrany. Zákon

sice doplňuje, že pokud z jednání uživatele vyplývá úmysl smlouvu neuzavřít nebo pokud by bylo ohroženo splnění nároků na vydání bezdůvodného obohacení dle Občanského zákoníku, pak kolektivní správce zdržovací nároky může uplatnit i v těchto případech. Prokázání úmyslu na straně uživatele se mi ale jeví jako obtížné, pokud ten se správcem jedná, ovšem jednání prodlužuje. Domnívám se, že ve jménu účinnější ochrany nositelů práv a posílení jejich právní jistoty, by zákon měl minimálně jasně stanovit lhůtu pro vyjednání kolektivního správce a uživatele o uzavření smlouvy. Její nedodržení by zakládalo právo uplatnit zdržovací nárok vůči neoprávněnému uživateli.

Nutno dodat, že jakékoliv neoprávněné užití lze stíhat jako přešupek dle autorského zákona, popřípadě při naplnění všech znaků skutkové podstaty i jako trestný čin. Trestněprávní ochrana by se jako prostředek poslední ochrany (ultima ratio) měla užívat až na posledním místě, selže-li ochrana občanskoprávní a správní, což vyjádřil i Ústavní soud v nálezu 69/06 ze dne 12. října 2006, kde se primárně zabýval trestností reprodukce děl bez smlouvy s kolektivním správcem. Nutno připomenout, že v trestním řízení se nelze (a to ani v adhézním řízení), domoci vydání bezdůvodného obohacení, na což mnohdy bývá zapomináno²⁵. Přestupková řízení s uživateli se ovšem v praxi ukazují jako neefektivní a to z důvodů nižšího povědomí zaměstnanců obecních úřadů o normách autorského práva. Např. společnost Intergram v roce 2005 nevedla ani jedno přestupkové řízení. Trestní oznámení byla podána 4, žalob v civilním řízení 39.

2.5 Dohled nad činností kolektivního správce

Občanská sdružení spravující v České republice kolektivně autorská práva, mají postavení zákonného monopolu. Z důvodu, aby nedocházelo k jeho možnému zneužívání a aby správce po celou dobu svého oprávnění k výkonu činnosti splňoval předpoklady pro řádný výkon kolektivní správy, je ve veřejném zájmu nad správcem ustanoven dohledový orgán s možností uplatnit vůči správci v případě zjištění nedostatků různé sankční postupy.

²⁵ TELEČ, I.: Okolnosti novely autorského zákona. Právní rádce. 2005

Státním orgánem, který dohlíží na fungování kolektivní správy, je Ministerstvo kultury²⁶. Posílit a zpřesnit jeho pravomoci v této oblasti měly za cíl novely zákonem č. 81/2005 Sb. a č.216/2006 Sb., jelikož dosavadní kontrolní činnost ministerstva zákonodárce nepovažoval za dostatečnou. Podnětem při jeho úvahách mohl být i nález Ústavního soudu 690/01²⁷, který v nečinnosti ministerstva spočívající v nezahájení řízení s OOA-S o udělení oprávnění k výkonu kolektivní správy spatřil porušení ústavních práv.

Ministerstvo má při výkonu dohledu oprávnění vyžádat si od kolektivního správce informace a podklady potřebné pro výkon dohledu, zjišťovat, zda nedochází k porušování povinností uložených autorským zákonem, ukládat při zjištění závad povinnost k nápravě, stanovit k jejímu splnění přiměřenou lhůtu a ukládat pokuty (ty jsou příjmem Státního fondu kultury České republiky a jejich užití je tudíž účelově vázáno). Oprávnění ministerstva odpovídá povinnost kolektivního správce poskytnout součinnost a v přiměřené lhůtě mu informace dodat. Za její neposkytnutí mu na základě správního uvážení ministerstva může být udělena pořádková pokuta až do výše 50.000,- Kč, a to i opakovaně. Maximální výše takto uložených pořádkových pokut smí ale činit 200.000,- Kč. Pokud by kolektivnímu správci z poskytnutí součinnosti vznikly jakékoliv náklady, ponese je sám.

Jednou z povinností kolektivního správce, jež ministerstvu umožňuje dohled nad jeho hospodařením a nakládáním s vybranými finančními prostředky, je vyhotovení řádné účetní závěrky ověřené auditorem. Po té, co závěrku schválí nejvyšší orgán kolektivního správce, je nutno ji bez zbytečného odkladu ministerstvu předložit. Účetní závěrka se spolu se zprávou auditora zveřejňuje v Obchodním věstníku. Kolektivního správce tíží i povinnost informovat ministerstvo o rozhodnutí soudu nebo jiného orgánu v řízení, jehož je správce účastníkem a které má zásadní význam pro jeho činnost.

Za porušení povinností stanovených autorským zákonem může²⁸ být kolektivnímu správci uložena pokuta (a to i opakovaně) až do výše 500.000,- Kč (to je desetkrát více než umožňoval

²⁶ Lze zmínit i jiný způsob dohledu nad činností kolektivní správy. „V Rakousku a obdobně též v Nizozemsku je pro každého kolektivního správce určen Ministerstvem pro vzdělávání, vědu a kulturu jeden státní komisař, který detailně dohlíží na jeho činnost.“ in HLADKÝ, J., KRATOCHVÍL, J.: K první novele autorského zákona; publikováno v: Právní rozhledy 5/2005, str.166

²⁷ Nález ÚS 690/01 z 27.3.2003

²⁸ HLADKÝ, J., KRATOCHVÍL, J.: K první novele autorského zákona; publikováno v: Právní rozhledy 5/2005, str.166 – „...ministerstvo opatření k nápravě uložit „může“, což je proti smyslu samotného dohledu jako institutu správní činnosti. Účelem státního dohledu je zjišťování, zda chování subjektů dohledu je v souladu s právem či nikoliv, a následná reakce na zjištěné nedostatky, kdy správní orgán aplikuje nápravné nebo sankční prostředky.“

zákon před novelou). Subjektivní lhůta pro uložení činí rok ode dne, kdy ministerstvo zjistí, že k porušení povinnosti došlo, objektivní tříletá lhůta pak plyne ode dne skutečného porušení povinnosti. Posledním typem pokuty je donucovací pokuta za nesplnění povinnosti k nápravě ve lhůtě jež ministerstvo stanovilo. Výše pokuty může činit až 100.000,- Kč, byla-li uložena opakovaně, pak v souhrnu maximálně 500.000,- Kč. Při stanovení výše pokuty se v úvahu bere závažnost porušení povinnosti a způsobený následek. Při ukládání je postupováno dle správního řádu, případné vymáhání se řídí zákonem o správě daní a poplatků. Na tomto místě nutno připomenout, že porušení povinností uložených kolektivnímu správci autorským zákonem lze rovněž sankcionovat odejmutím oprávnění k výkonu jeho činnosti.

Dozorovou činnost nad aktivitami kolektivních správců vykonává rovněž Úřad pro ochranu hospodářské soutěže. Kolektivní správce se ve smyslu zákona na ochranu hospodářské soutěže považuje za tzv. „soutěžitele“. Jako subjekt s monopolním postavením by i on toto postavení mohl zneužít²⁹ na újmu jiných soutěžitelů či spotřebitelů (např. vynucováním nepřiměřených podmínek v podobě vysokých odměn v licenčních smlouvách³⁰). V takových případech je ÚOHS oprávněn zahájit správní řízení ve věci zneužití dominantního postavení ze strany kolektivního správce a jeho jednání do budoucna zakázat. Dozor nad hospodařením správců provádí také finanční úřady.

Rovněž nositelé práv, jež kolektivní správce zastupuje, mají právo získat informace ohledně jeho činnosti a hospodaření. Tyto informace jsou obsaženy ve výroční zprávě, kterou správce musí vyhotovit do 30.června každého roku a umožnit k ní zastupovaným osobám přístup. Výroční zpráva obsahující též účetní zprávu a zprávu auditora musí obsahovat úplný a pravdivý popis všech rozhodných skutečností.

²⁹ K problematice zneužívání dominantního postavení ochranných organizací existuje poměrná bohatá judikatura Evropského soudního dvora. Soud se jím zabýval např. ve věcech SACEM I. (22/79), SACEM II. (402/85), SACEM III. (110/88), SABAM (127/73) aj.

³⁰ Z poslední doby (březen 2006) lze zmínit řízení ÚOHS proti společnosti Intergram o zneužití dominantního postavení. Úřad porušení zákona na ochranu hospodářské soutěže spatřoval v uplatňování nepřiměřeně vysokých odměn za udělování licence k užití zaznamenaných výkonů a záznamů ke sdělování veřejnosti prostřednictvím hracích skříní – jukeboxů a v uplatňování rozdílných podmínek pro provoz klasických CD jukeboxů a jukeboxů s harddiskem. V závěru Úřad porušení zákona ale neshledal a řízení zastavil.

2.6 Odměny za užití předmětů ochrany – pravidla výběru, rozdělování

Svým jménem, ale na účet nositelů práv vybírá kolektivní správce odměny za užití jejich předmětů ochrany. Tyto odměny má za povinnost v souladu s rozúčtovacím řádem dále rozdělovat a vyplácet.

Odměny lze rozlišovat jednak zákonné a jednak odměny stanovené kolektivním správcem. *Zákonné* jsou ty odměny, u nichž je výše stanovena přílohou k autorskému zákonu. Jedná se o odměnu při opětném prodeji originálu uměleckého díla, odměny v souvislosti s rozmnožováním díla pro osobní potřebu a odměnu za půjčování vydaných děl v rámci knihovní licence. Zákon stanoví rovněž pravidla pro jejich rozdělování³¹.

Odměny stanovené kolektivním správcem jsou naopak schvalovány orgány složenými ze samotných nositelů práv. Při zpracovávání návrhu výše takové odměny je kolektivní správce ovšem povinen vyžádat si stanovisko právnické osoby sdružující nezanedbatelný počet uživatelů předmětů ochrany. O vázanosti kolektivního správce takovýmto stanoviskem zákon ale již mlčí. Návrh výše odměn (dříve tzv. Sazebník) či způsob jejich určení má kolektivní správce za povinnost vhodným způsobem zveřejňovat, a to i na internetu. Výpočet konkrétní výše odměny se u jednotlivých způsobů užití liší. U veřejných produkcí se odvíjí od počtu osob, jimž je dílo sděleno, od výše vybíraného vstupného, u webcastingu od celkové délky denního vysílání atd. Není ojedinělé, že kolektivní správci umožňují uživatelům (např. nevýdělečným organizacím) získat také různé druhy slev či bonifikací. Jelikož kolektivní správce má v oboru své činnosti monopolní postavení a mohl by jej snadno zneužít vynucováním si příliš vysokých odměn, existuje tu jako brzda vůči jeho chování dohledová činnost Ministerstva kultury.

Z vybraných odměn (započítávají se i odměny vyplacené zahraničními kolektivními správci za užití děl domácích autorů v cizině) a případných příjmů z bezdůvodného obohacení je kolektivní správce povinen odečíst částku, jež se odvádí do tzv. *rezervního fondu*. Ten slouží jako zdroj pro úhradu nároků těch autorů, kteří dodatečně prokáží užití svého díla ve lhůtě do tří let³². Vybrané odměny jsou rovněž sníženy o srážené režijní náklady na správu společnosti. Teprve po provedení těchto odvodů se přistupuje k rozúčtování zbylé částky mezi oprávněné nositele práv. Právě ona výše režijní srážky je veřejností často podrobována kritice. Dle

³¹ Např. 50% odměny vybrané z nenahrávaných nosičů zvukových záznamů obdrží autoři, zbylých 50% vykonají umělci a výrobci zvukových záznamů, kteří se o ni následně dělí stejným dílem.

³² Výroční zpráva DILIA za rok 2005, str. 4

doporučení organizace CISAC by srážka neměla překročit hranici 10 % inkasovaných peněz. Ve skutečnosti jsou srážky ale mnohdy vyšší. Vzhledem k příjmům kolektivního správce se jedná o částky v řádech desítek milionů Kč. U českých kolektivních správců se na srážkách strhává kolem 20%, ve světě dokonce i kolem 30%. Nutno poznamenat, že velká část takto vybraných peněz je použita na provádění kontrol oprávněného užití předmětů ochrany, na vedení soudních sporů a vymáhání pohledávek.

Při rozdělování odměn, které byly vybrány při výkonu povinné kolektivní správy, přihlíží kolektivní správce pouze k takovým nositelům práv, jejichž práva k týmž předmětům ochrany kolektivně spravuje na základě smlouvy, nebo, jde-li o nositele práv nezastupované, k těm, kteří se u něj za tím účelem přihlásili k evidenci. Půjde-li o identifikovatelné příjmy, musí správce přihlížet i k takovým nositelům práv, kteří mu budou známi z identifikace plátce³³. Naopak nepřihlíží k předmětům ochrany, jež nebyly dosud zveřejněny. Autorská odměna může být nositeli vyplacena pouze v případě, že jím byla díla řádně ohlášena. Pokud jde o odměny vybrané z přístrojů ke zhotovování rozmnoženin záznamů a z nenahraných nosičů, měl by nově správce brát při jejich rozdělování v úvahu použití a účinnost technických prostředků ochrany. Pokud jsou totiž dané mechanismy vybaveny ochrannými technologiemi a neumožňují rozmnožování předmětů ochrany, je více než spravedlivé toto brát v potaz.

Rozdělování odměn mezi nositele práv se děje v souladu s tzv. rozúčtovacími řády. Jedná se o vnitřní předpisy kolektivního správce obsahující podrobný způsob rozdělování výnosů vybraných při výkonu kolektivní správy. Každoročně bývají schvalovány výkonným orgánem kolektivního správce. Způsob, jakým se peněžní částka rozděluje se liší dle toho, zda se z hlediska přesnosti identifikace nositele práv jedná o tzv. odměnu identifikovatelnou či tzv. odměnu neidentifikovatelnou.

- a) identifikovatelné (adresné) odměny – u nich lze přesně určit, za užití jakých děl byly vybrány. Takové odměny lze pak vyplatit konkrétním nositelům práv, jejichž díla byla skutečně užitá. Jedná se např. o odměny za užití televizním, rozhlasovým vysíláním, kdy vysílatel kolektivnímu správci dodává přesné podklady o vysílaných dílech.
- b) neidentifikovatelné (neadresné) odměny – v tomto případě nelze objektivně přesně zjistit, či dílo bylo užit (jedná se např. o příjmy z nenahraných nosičů, kdy není prakticky zjistitelné, díla jakých autorů byla na nosiče uživatelem nahrána). Proto je nutné odměny rozdělit dle bodové systému stanoveného rozúčtovacím řádem. Jako řešení je voleno vyplacení takové částky, která svým poměrem odpovídá výši příjmů, jež nositel práv

³³ Strana 245 in: KRÍŽ, J., HOLCOVÁ, I., KORDAČ, J., KRST'ANOVA, V.: Autorský zákon : komentář a předpisy související : podle stavu k 1.9.2005, Praha : Linde, 2005. 792 s.

obdržel z identifikovatelných odměn. Tento způsob, jakým se neidentifikovatelné příjmy rozdělují mezi nositele práv se často ocitá v palbě kritiky. Zpochybňována je výchozí premisa, že nejvíce jsou kopírovány ty předměty ochrany, jež jsou komerčně nejúspěšnější (nejvíce kupované, nejvíce hrané). Spotřebitel se většinou chová přesně naopak – u díla, které nezná, neví, zda se mu bude líbit, tam spíše využije možnosti jeho bezplatného stažení. Naopak u autora ověřené kvality si s větší pravděpodobností zakoupí originální nosič. Vybrané odměny se tak nikdy nedostanou k méně hraným umělcům, tvrdí kritici. Může jít o začínající hudebníky, ale i profesionální autory, které rádia vůbec nenasazují do vysílání, ačkoliv mají ve svém žánru významné postavení a z hlediska kulturní hodnoty jsou nepostradatelní. Z neadresných příjmů se také odečítají mnohem vyšší režijní srážky než z příjmů adresných. Nelibost pak doplňuje i fakt, že kolektivní správce Intergram z příjmů vybraných z nenahraných nosičů strhává 15% částky a tu rozděluje mezi umělce oceněné cenou Senior Prix. Tímto neodůvodněným zvýhodňováním jisté skupiny osob se tak porušuje zásada uplatňování rovných podmínek vůči nositelům práv. K tomuto tématu bych uvedla jediné – jak z podstaty samé vyplývá, jedná se o finanční částky, u nichž není konkrétní užitý předmět ochrany znám. Osobně, dodávám, (alespoň z pohledu absolutního technického laika) že jsem skeptická k tomu, že by vůbec kdy bylo možno vytvořit určité technologické prostředky, jež by dokázaly například určit jaký obsah si kdo nahrává na prázdný nosič. Z toho důvodu vidím zatím jako jedinou možnou variantu rozdělování neadresných odměn v systému současném.

Kolektivní správce povinně vede evidenci všech odměn a nositeli práv musí umožnit kontrolu výše vyplacené odměny. Ta je zajišťována jednak tím, že při vyplácení peněžité částky obdrží nositel práv vyúčtovací list obsahující informace o užití jeho předmětů ochrany a také možnost v případě nespokojenosti s výší vyplacené odměny podat námítky dle rozúčtovacího řádu. Myslím, že by pro nositele práv bylo vhodné do budoucna zavést jakousi internetovou databázi obsahující údaje o každém užití jejich děl, díky níž by mohli průběžně kontrolovat, zda jim známá užití byla ohlášena a jaká je momentální výše jejich autorské odměny.

Nárok na odměnu může nositel práv uplatňovat až 3 roky zpětně od jejího vybrání. Po uplynutí této doby se právo na vyplacení promlčuje a kolektivní správci peněžní částku obvykle ukládají do rezervního fondu.

Autorské odměny podléhají dani z příjmu fyzických osob. Do daňového přiznání se uvádějí za ten rok, v němž byly vyplaceny. Kolektivní správce zde hraje pouze roli subjektu, jenž odměny vybírá. Daně odvádějí skuteční vlastníci práv a neuplatní se zde tedy platba daně z příjmu právnických osob.

3. Aktuální otázky kolektivní správy práv

V této kapitole bych ráda nastínila aktuálně diskutovaná témata v oblasti kolektivní správy autorských práv. Je samozřejmé, že s rozvojem stále nových technologií, komunikačních prostředků, nových způsobů užití děl, vyvstává otázka, zda a pokud ano, tak jak, změnit dosavadní model kolektivní správy.

Spor o tuto otázku se již několik let vede i na poli Evropské Unie. V komunitárním právu neexistuje žádná směrnice, která by se speciálně zabývala institutem kolektivní správy. Od roku 2004 v Evropské komisi ale zintenzivnila jednání mající za cíl legislativně upravit přeshraniční poskytování on-line hudebních služeb. Jak se uvádí v pracovním dokumentu Výboru pro právní záležitosti Evropského parlamentu ze dne 31. 3. 2006: „Stávající systém, který je stále územně omezen, je nesmírně drahý v důsledku vysokých nákladů zapříčiněných roztržičností trhu a jeho neschopnosti plně využít možností, které trh v digitálních audio službách nabízí.“ Důvod toho, proč se projednává zrovna harmonizace on-line hudebních služeb, je nabíledni. Prostředí internetu umožňuje užití děl v jednom momentu kdekoli na světě. Licenční smlouva udělená národním kolektivním správcem se ale vždy vztahuje pouze na užití v rámci území daného státu a získat ji lze pouze od svého „domovského“ kolektivního správce. Z těchto důvodů je dle Evropské unie vhodné dosavadní tradiční systém inovovat a umožnit, aby správce mohl udílet licenci pro celou Evropu³⁴ a aby ani nositelé práv ani uživatelé nebyli ve výběru správce teritoriálně omezováni.

Dne 18. října 2005 přijala Komise tzv. Doporučení o kolektivní přeshraniční správě autorského práva a práv s ním souvisejících pro zákonné on-line hudební služby³⁵. V něm se uvádí, že nositel práv by měl získat právo rozhodnout se, jakému kolektivnímu správci (bez ohledu na členský stát jeho sídla a také bez ohledu na členský stát jehož je nositel práv příslušníkem) svěří správu jakéhokoliv z on-line práv nezbytných k provozování zákonných on-line hudebních služeb, a to vše v územním rozsahu, jaký si vybere. Kdykoliv by nositel práv byl oprávněn dle svého uvážení odebrat jakéhokoliv z on-line práv a převést správu těchto práv vykonávanou pro více území na jiného kolektivního správce práv. Licenční poplatky vybírané jménem nositelů práv by měly být rozdělovány spravedlivě a bez diskriminace na základě sídla,

³⁴ Možnost poskytování celoevropské licence obsahovala již tzv. Santiago Agreement z roku 2000 - dohoda pěti kolektivních správců z Velké Británie, Francie, Německa a Nizozemí. Licencce mohla být získávána ale pouze od té ochranné organizace, která sídlí v členském státu žadatele licence. Komise EU toto kritizovala s poukazem na možné narušení hospodářské soutěže.

³⁵ Doporučení Komise 2005/737/ES

státní příslušnosti nebo skupiny nositelů práv. Snahou Evropské unie je tak zvýšit konkurenceschopnost mezi kolektivními správci s respektováním zásady rovného zacházení se všemi skupinami nositelů práv.

Evropský parlament dne 13. března 2007 přijal k doporučení usnesení, v němž vyzývá Komisi, aby předložila návrh rámcové směrnice, která by tuto důležitou oblast regulovala již závazně. K návrhům Komise se ale stává rezervovaněji. Přeshraniční správa práv by dle něj neměla vést ke vzniku malého počtu „super organizací pro kolektivní správu práv“ s ještě výraznějším monopolním postavením. Toho se má docílit tím, že hlavní nositelé práv nebudou moci udělovat výhradní mandáty jednotlivým nebo jen několika málo kolektivním správcům. Panuje zde totiž obava podložená reálným chováním hudebních vydavatelů, že ti převedou výlučné právo udělovat celoevropské licence k jim spravovanému mezinárodnímu repertoáru jen na pár nejsilnějších kolektivních správců, což může ve výsledku způsobit zánik některých národních správců a tím přivodit i újmu místnímu a menšinovému repertoáru. Parlament rovněž navrhuje, aby se legislativně upravila možnost alternativního řešení případně vzniklých sporů.

Domnívám se, že vnesení prvku konkurence mezi jednotlivé správce je správným krokem. Možnost nositelů práv vybrat si, komu svěří správu svých práv by jistě na správce zapůsobila stimulačně a zkvalitnila jejich služby. Pokud by se snížily náklady na administrativu, jak je od celého projektu rovněž slibováno, mohlo by dojít i ke snížení ceny za stažení díla. Na druhou stranu Komise ani Evropský parlament zatím nenabídl žádná jasná pravidla, dle kterých by přeshraniční správa fungovala. Systém kolektivní správy se mi jeví jako administrativně složitý i na úrovni národní a navíc každá země má odlišné podmínky pro užití děl vyplývající z kulturně-historických rozdílů. Proto si momentálně jen těžko dokážu představit jeho fungování přeshraniční. Obávám se, že tento systém může být ve výsledku velmi nákladný a neefektivní, či-li přesně opačný než se od něj očekává. Navíc se domnívám, že ani ze strany samotných domácích nositelů práv nebude existovat nějak výrazná poptávka po možnosti nechat se zastupovat správcem ze zahraničí, už třeba jen z důvodu jazykové bariéry v komunikaci.

Objevila se také myšlenka vytvořit jakéhosi jednoho centrálního evropského kolektivního správce (tzv. systém one-stop-shop), který by se specializoval na správu práv pro on-line užití a který by spravoval práva autorů, výkonných umělců a rovněž výrobců zvukových záznamů. Výhodou by byl jednodušší způsob udělování licencí uživatelům, došlo by tak pravděpodobně i ke snížení nákladů na administrativní úkony. Jeho možné existenci je bráněno ze strany samotných národních kolektivních správců. Nelze se jim divit. Vytvoření jednoho kolektivního správce by pro ně znamenalo obrovské finanční ztráty. Zatímco tržby z prodeje pevných nosičů se nezvyšují, u hudby nabízené přes internet lze pozorovat trend zcela opačný. Již dnes se roční tržba za prodej on-line hudebních nahrávek odhaduje na 280 miliónů eur a podle analýzy

společnosti Screen Digest má v roce 2010 dosáhnout až 1,1 mld eur. Dle mého názoru se mechanismus kolektivní správy práv spočívající v zavedení jednoho centrálního správce sice jeví do praxe zaveditelný, ovšem vylučující jakékoliv prvky konkurenčního prostředí – ať už vůči jiným kolektivním správcům či vůči samotným nositelům práv, což považuji za zcela v rozporu s politikou Evropské unie a zásadami, jež pro oblast správy autorských děl vytyčila. Nemohu tedy jinak, než k této formě zaujmout negativní stanovisko.

Institutu kolektivní správy se významně dotkne novela autorského zákona, jejíž návrh schválila vláda dne 29. srpna 2007. Novela činí znovu aktuálně diskutovanou otázkou (ač se jedná spíše o spor táhnoucí se léta) vybírání autorských odměn za provozování rozhlasového a televizního vysílání v hotelových pokojích. Úprava de lege lata výslovně tento druh užití děl za provozování nepovažuje. V právě projednávané novele autorského zákona se navrhuje tuto hotelovou výjimku opět zrušit. Bude-li novela schválena, dostane se tak zákon do souladu s komunitární úpravou, za jejíž porušování bylo s Českou republikou již v roce 2005 zahájeno řízení u Evropské komise. Za klíčový považuji rozsudek Soudního dvoru ES ve věci C-306/05 SGAE v. Rafael Hoteles, v němž soud zodpověděl několik předběžných otázek, položených mu španělským národním soudem, týkajících se výkladu pojmu „sdělování veřejnosti“ v souvislosti s provozováním televizního vysílání v prostoru hotelových pokojů a potvrdil, že se i přes soukromou povahu hotelových pokojů o užití díla sdělováním veřejnosti jedná.

Stoupenci výjimky udělené hoteliérům tvrdí, že tento způsob užití zcela postrádá prvek veřejnosti. Hotelový pokoj považují za prostor soukromý, v němž je zcela na vůli uživatele – hosta, zda přijímač užije. Osobně se domnívám, že s těmito závěry se nelze vůbec ztotožnit. Uživatelem totiž není sám host, nýbrž ono hotelové zařízení, které poskytuje radiopřijímače a televizory z komerčních důvodů. Jako každý podnikatel, tak i hoteliér se snaží uspět v konkurenčním prostředí rozsahem nabízených služeb. Mám za to, že leckterý host se při výběru ubytování bude řídit i tím, jaké vybavení mu pokoj poskytuje a možnost televizoru pro něj bude prioritní. Má-li hoteliér pak z takového hosta zisk, proč by tento měl být odpírán nositeli práv, jehož díla host vnímal? Z tohoto důvodu považuji nově navrhovanou úpravu a opětovné zavedení odvádění autorských odměn za správné. Podle odhadů společnosti Intergram uveřejněných ve výroční zprávě za rok 2005, tak jen výkonní umělci a výrobci záznamů přišli ročně o zhruba 30 milionů Kč. Otázkou zůstává, jak mohla být přijata dosavadní platná úprava, odporující jak komunitárnímu právu, tak i mezinárodním smlouvám. Netroufám si na toto téma uvádět jakékoliv soudy, nicméně nelze si nepovšimnout kritik na adresu silné zájmové skupiny jakou hoteliéři jsou a její parlamentní lobby.

Připravovaná novela také zruší podmínku tuzemského sídla kolektivního správce. O tom již bylo pojednáno v kapitole 2.1.

Fungování institutu kolektivní správy bývá velmi často podrobováno kritice ať již ze strany laické či odborné veřejnosti. Výtky směřují od zákonného monopolu správců, přes způsob a výši vybíraných autorských odměn, mechanismus jejich rozúčtování, až např. po vysoké režijní srážky jednotlivých organizací. V takovémto prostředí pak dochází k formování nejrůznějších občanských aktivit snažících se hledat jiná možná řešení či alespoň upozorňovat na otázky, které považují za problematické. Jednou z takových aktivit je např. Svaz nezávislých autorů³⁶, dobrovolné neziskové sdružení nositelů práv poskytujících svá díla k veřejné produkci bez nároku na autorský honorář plynoucí z této veřejné produkce. Jednou z jeho snah je např. vyvíjet úsilí za prosazení zrušení povinného ohlašování veřejných produkcí. V současné době se rovněž objevuje snaha občanského sdružení Ochranný svaz internetových autorů³⁷ získat oprávnění k výkonu kolektivní správy práv týkajících se veškerých forem děl publikovaných na internetu. Myslím, že se jedná o poměrně ojedinělý požadavek, jelikož se zde případný kolektivní správce vymezuje nikoliv druhem předmětů ochrany, k nimž chce práva spravovat, ale prostředím, v němž dochází k jejich užití.

³⁶ Zdroj: <http://www.svazautoru.org>

³⁷ Zdroj: <http://www.osia.cz/onas.html>

4. Závěr

Po prostudování problematiky kolektivní správy autorských práv a práv souvisejících s právem autorských se na rozdíl od mnoha jejích kritiků domnívám (i přes drobné osobní výtky které jsem v průběhu práce nastínila), že její existence je účelná a momentálně ztěžila nahraditelná jiným, lepším způsobem spravování práv. Kolektivní správa přináší výhody oběma stranám autorskoprávního vztahu, jehož obsahem je užití předmětů ochrany. Pro nositele práv představuje možnost, jak bez nákladných ekonomických výdajů a časové ztráty poskytovat licenční smlouvy, monitorovat jejich plnění, vybírat autorské odměny a popřípadě se soudní cestou domáhat svého nároku z neoprávněného užití. Uživatelům naopak přináší možnost získat na základě jedné smlouvy právo užívat velký počet předmětů ochrany a to vše s mnohem nižšími finančními náklady, než kdyby tak činili individuálně. Výhodou je rovněž jistota, že případný spor bude vést uživatel pouze s kolektivním správcem, nikoli s několika případně dotčenými nositeli práv zvlášť.

Kolektivní správci mají většinou v zemi svého působení zákonné monopolní postavení, což znamená, že pro výkon téhož práva k témuž druhu díla existuje pouze jeden takovýto správce. Pro Českou republiku považuji tuto úpravu za vyhovující vzhledem k menšímu počtu domácích nositelů práv a vzhledem k větší účelnosti pro nositele práv i pro uživatele. Aby nedocházelo ke zneužití monopolního postavení kolektivního správce a aby byl zajištěn odborný a efektivní výkon kolektivní správy, je stanovena dohledová povinnost Ministerstva kultury.

Zákonodárci dnes stojí před výzvou, jak zareagovat na aktuální vývoj v užívání předmětů ochrany daný prudkým technologickým rozvojem a jak tyto případné změny reflektovat do právního systému. Systém kolektivní správy se zrodil v 18. století v období průmyslové revoluce. Je zřejmé, že od té doby se změnilo mnohé. Revoluce dnes probíhá především na poli digitálních technologií, jež na jednu stranu umožňují stále nové způsoby užití děl, umožňují pořizování kopií děl ve stejné kvalitě jakou má původní záznam, na stranu druhou přinášejí i technologické prostředky, díky nimž lze lépe ono užití děl monitorovat (např. ISRC kódy) a vytváří určitá opatření, jež by kopírování děl zabránila (Digital Rights Management - DRM). Kolektivní správci z celého světa také mohou využívat pro svoji práci nejrůznější mezinárodní databáze autorských děl (jednu takovou vede např. organizace CISAC pod názvem CIS). Všechny tyto skutečnosti otevírají nové možnosti kolektivní správy práv a je na ně nutné zareagovat. Problémem právních norem obecně ovšem je, že jsou dosti rigidní a nedokáží určitou problematiku upravit tak rychle, jak si žádají společenské změny. Důkazem je například otázka

zmiňovaného DRM systému, který byl vytvořen především z popudu vydavatelů hudebních děl, jež kopírováním nahrávek přicházeli o značné zisky. O tomto souborném označení technických metod, které jsou využívány pro kontrolu nebo omezení použití digitálních médií byly vedeny dlouholeté debaty, spekulovalo se o nich jako o budoucí efektivní ochraně proti pirátským kopiím děl. Jak je v poslední době ovšem patrné, DRM ochrana se ukazuje jako kontraproduktivní. Skladby opatřené touto ochranou lze obvykle přehrát jen do určitého data, nelze pořizovat jejich záložní kopie, a tak spotřebitelé na tato omezení reagují nižší poptávkou po hudebních dílech. Z toho důvodu nahrávací společnosti v současnosti přistupují opět k nabídce hudby bez technologické ochrany.

Velice zajímavé bude sledovat další vývoj Evropskou unií navrhované legislativní úpravy přeshraničního poskytování on-line hudebních služeb. Osobně se domnívám, že než tato myšlenka dojde svého reálného naplnění (stane-li se tak vůbec), ještě bude nutno několik let vyčkat. Osobně si myslím, že spíše než na odstraňování bariér plynoucích ze zásady teritoriality, by se v současnosti národní právní úprava každého státu měla zaměřit na zefektivnění a větší transparentnost jejího národního systému kolektivní správy. Rovněž by mezi jednotlivými národními úpravami mělo dojít k nastolení harmonizačního procesu a ke setření dosavadních rozdílů mezi nimi. Až poté bude moci být zahájena diskuse o přeshraniční správě práv.

V úvodu této práce jsem napsala, že kritika veřejnosti je často odrazem nedostatečného povědomí o činnosti kolektivních správců, respektive o autorském právu obecně. Klíčem k nastolení opačného trendu a ke zlepšení mediálního obrazu kolektivních správců je dle mého názoru právě mnohem výraznější systémová osvěta v celé oblasti autorských práv. Myslím si, že už od dětství by mělo být pěstováno povědomí o tom, že i nehmotný výtvar duševní činnosti má svého původce, jehož práva je nutno respektovat. Za samozřejmé pak považuji zavedení výuky alespoň základů autorského práva na středních školách. Rovněž se domnívám, že před nabytím účinnosti jakýchkoliv změn autorského zákona, by Ministerstvo kultury mělo více komunikovat s veřejností, seznámit je s důvody, které ke změnám vedly a osvětlit jejich dopad v praktickém životě. Nemuseli bychom tak možná být svědky ať již slovních či písemných invektiv, jaké se objevily v souvislosti s přijetím vyhlášky č.488/2006 Sb. a případné kritiky by mohly probíhat v odbornějším duchu. Akutní změnu společenského přístupu k chápání a respektování autorského práva považuji za možná důležitější než jakékoliv dílčí změny v systému kolektivní správy samotném. Jak kdysi jeden moudrý člověk poznamenal – změnit právní normu trvá měsíce až roky, změnit myšlení lidí je otázkou desítek let.

Seznam použité literatury:

Česká:

- HARTMANOVÁ, D.: Kolektivní správa autorských práv a práv souvisejících s právem autorským, Praha: Linde. 2000. 143 s.
- HLADKÝ, J., KRATOCHVÍL, J.: K první novele autorského zákona; publikováno v: Právní rozhledy 5/2005
- KNAP, K.: Autorský zákon a předpisy související: komentář, 5.vyd., Praha: Linde. 1996. 551 s. ISBN 80-7201-049-2
- KNAP, K., KUNZ, O.: Mezinárodní právo autorské, 1.vyd., Praha: Academia. 1981. 495 s.
- KNAP, K.: Smluvní vztahy v právu autorském, 1. vyd., Praha: ORBIS.1967. 368 s.
- KORDAČ, J.: Novela autorského zákona: mezinárodní vztahy v oboru práva autorského a práv příbuzných, 1. vyd., Praha: Codex. 1996. 76 s. ISBN 80-85963-10-8
- KRÍŽ, J., HOLCOVÁ, I., KORDAČ, J., KŘEST'ANOVÁ, V.: Autorský zákon: komentář a předpisy související: podle stavu k 1.9.2005, Praha: Linde. 2005. 792 s.
- POPELKOVÁ, V.: Ochrana práv výkonných umělců a výrobců zvukových záznamů, 1.vyd., Praha: Grada.1998. 138 s.
- SRSTKA, J.: Autorské právo v divadle, 1.vyd., AMU. 2006. 105 s. ISBN 80-7331-066-X
- SVOBODA, P.: Vliv autorskoprávní teritoriality na vývoj evropského práva, 1.vyd., Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum. 2001. 136 s. ISBN 80-246-0352-7
- TELEC, I.: Autorský zákon: komentář, 1.vyd., C.H.Beck. 1997. 504 s. ISBN 80-7179-106-7
- TELEC, I.: Okolnosti novely autorského zákona, Právní rádce. 2005
- TELEC, I.: Přehled práva duševního vlastnictví 1, Brno: Doplněk. 2002. 201 s. ISBN 80-7239-110-0
- ČERMÁK, K.: Kolektivní správa autorských práv
- ČERMÁK, K.: Internet a autorské právo in Právník č. 6, 2000
- Československý hudební slovník osob a institucí, Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965.
- Dějiny české hudební kultury 1890/1945., Praha : Academia. 1981. 540 s.
- DOBŘICHOVSKÝ, T.: Moderní trendy práv k duševnímu vlastnictví v kontextu evropského práva, dohody TRIPS a činnosti WIPO, 1.vyd., Praha: LINDE. 2004. 225 s.
- KRATOCHVÍL, J.: Autorské právo a kolektivní správa autorských práv podle platné právní úpravy ČR, www.divadlo.cz/koncepceumeni/Analzy/pravo.doc
- UTĚŠENÝ, P.: Autorské ochranné organizace ve světle antimonopolního práva v komunitární a české právní úpravě, http://pravnicradce.ihned.cz/c4-10078240-11908250-F00000_detail-

autorske-ochranné-organizace-ve-svetle-antimonopolního-práva-v-komunitární-a-ceske-právní-upravě. 2002

- Výroční zprávy, rozúčtovací řády a jiné dokumenty jednotlivých kolektivních správců

Zahraníční:

- FICSOR, M.: Collective management of Copyright and Related rights, WIPO.Geneva. 2002. 165 s.
- FICSOR, M.: Collective management of Copyright and Related rights at a triple crossroads: Should it remain voluntary or may it be „extended“ or may it be mandatory?, Copyright bulletin, October 2003
- RUDOLPH, J.W.:The Importance and Functioning of Collective management organizations, referát přednesený na Mezinárodní konferenci WIPO o autorském právu a právech souvisejících s právem autorským v Damašku, duben 2005
- KRETSCHMER, M.: The Failure of Property Rules in Collective Administration: Rethinking Copyright Societies as Regulatory Instruments, E.I.P.R. Issue 3, Sweet and Maxwell Limited. 2002
- Study on a community initiative on the cross-border collective management of copyright ze 7.července 2005, Evropská komise EU.60 s.
- Introduction to Collective Management of Copyrights and Related Rights, referát přednesený na Mezinárodní konferenci WIPO „Intellectual property and traditional Knowledge: Our Identity, Our Future“ v Muscatu, Omán leden 2002